Τὸ μόνον τῆς ζωῆς του ταξείδιον

eBooks4Greeks.gr

Γεώργιος Βιζυηνός (1849-1896)

Ὁ Γεώργιος Βιζυηνὸς γεννήθηκε στὴ Βιζύη τῆς Ἀν. Θρᾴκης τὸ 1848. Σὲ πολὺ νεαρὰ ἡλικία τὸν στείλανε στὴν Κωνσταντινούπολι κοντὰ σ᾽ ἕνα θεῖο του, γιὰ νὰ μάθῃ ραφτική, αὐτὸς ὅμως κατώρθωσε νὰ εἰσαχθῇ σπουδαστὴς στὴ Θεολογικὴ Σχολὴ τῆς Χάλκης, ὅπου μεταξὺ τῶν καθηγητῶν του εἶχε καὶ τὸν ποιητὴ Ἠλία Τανταλίδη.

Ὁ τυφλὸς Κωνσταντινουπολίτης καθηγητὴς διέκρινε στὸ νεαρὸ σπουδαστὴ ἰδιοφυΐα καὶ τὸν σύστησε στὸν ἐθνικὸ εὐεργέτη Γεώργιο Ζαρίφη· μὲ δαπάνες αὐτοῦ ὁ Βιζυηνὸς κατέβηκε στὰς Ἀθήνας, ὅπου σπούδασε φιλολογία στὸ Πανεπιστήμιο, κατόπιν ἐπῆγε στὴ Γερμανία, κι᾽ ὅταν ἀνηγορεύθη διδάκτωρ, κατέβηκε πάλι στὰς Ἀθήνας καὶ διωρίσθη καθηγητὴς τοῦ δραματικοῦ τμήματος στὸ Ὠδεῖο Ἀθηνῶν. Τὸ 1892 προσεβλήθη ἀπὸ φρενικὴ νόσο καὶ μετὰ τέσσαρα ἔτη ἀπέθανε στὸ Δρομοκαΐτειο φρενοκομεῖο.

Ὁ Γεώργιος Βιζυηνὸς πρωτοπαρουσιάσθηκε στὰ ἑλληνικὰ γράμματα μὲ τὸ ποίημά του «Κόδρος», ποὺ φοιτητὴς στὰς Ἀθήνας, τὸ ὑπέβαλε σ᾽ ἕνα ποιητικὸ διαγωνισμὸ τοῦ 1874 κι᾽ ἐβραβεύθη. Τὸ 1878 ἔστειλε ἀπὸ τὴ Γερμανία στὸν Βουτσιναῖο διαγωνισμὸ συλλογὴ ποιημάτων μὲ τὸν τίτλο «Ἄρες μάρες κουκουνάρες», ποὺ βραβεύθηκε κι᾽ αὐτή.

Τὸ 1884 ἐξέδωκε στὸ Λονδίνο ἄλλη συλλογὴ ποιημάτων μὲ τὸν τίτλο «Ἀτθίδες αὖραι» κι᾽ ὅταν πιὰ ἐγκατεστάθη στὰς Ἀθήνας, ἐδημοσίευσε διηγήματα καὶ ποιήματα στὰ περιοδικὰ «Ἑστία» καὶ «Διάπλασις τῶν παίδων».

Διηγήματα

- *Ο Άραψ και η κάμηλος αυτού* (1879) - Παιδικό αφήγημα
- *Το αμάρτημα της μητρός μου* (1883)
- *Μεταξύ Πειραιώς και Νεαπόλεως* (1883)
- *Ποίος ήτον ο φονεύς του αδελφού μου* (1883)
- *Αι συνέπειαι της παλαιάς ιστορίας* (1884)
- *Το μόνον της ζωής του ταξείδιον* (1884)
- *Πρωτομαγιά* (1884)
- *Ο Τρομάρας* (1884) - Παιδικό αφήγημα
- *Το Σκιάχτρο* (1884) - Παιδικό αφήγημα
- *Ο Κλέπτης* (1884) - Παιδικό αφήγημα
- *Μέσα εις το αμφιθέατρον* (1890) - Παιδικό αφήγημα
- *Πώς οικονομείται ο χρόνος* (1890) - Παιδικό αφήγημα
- *Ο Μοσκώβ-Σελήμ* (1895)

Ὅτε μ᾽ ἐστρατολόγουν διὰ τὸ ἔντιμον τῶν ραπτῶν ἐπάγγελμα, οὐδεμία ὑπόσχεσίς των ἐνεποίησεν ἐπὶ τῆς παιδικῆς μου φαντασίας τόσον γοητευτικὴν ἐντύπωσιν, ὅσον ἡ διαβεβαίωσις, ὅτι ἐν Κωνσταντινουπόλει ἔμελλον νὰ ράπτω τὰ φορέματα τῆς θυγατρὸς τοῦ Βασιλέως.

Ἐγνώριζον πολὺ καλὰ ὅτι «οἱ βασιλοπούλαις» ἔχουν ἐξαιρετικήν τινα ἀδυναμίαν εἰς τὰ ραφτόπουλα, μάλιστα, ὅταν αὐτὰ ἠξεύρουν νὰ τραγουδοῦν τοὺς ἐπαίνους τῶν θελγήτρων αὐτῶν, ἐνῶ ράπτουν τὰ «βλατιά», μὲ τὰ ὁποῖα στολίζουσι τὰ κάλλη των.

Ἐγνώριζον, πῶς ὅταν ἐρωτευθῆ καμμία βασιλοπούλα μὲ τὸ ραφτάκι της, δὲν χορατεύει· μόνον ἐρωτεύεται εἰς τὰ γερά· καὶ ἀρρωστᾶ· καὶ πέφτει στὸ κρεββάτι· καὶ γίνεται τοῦ θανατᾶ· καὶ κανεὶς ἰατρὸς δὲν ἠμπορεῖ νὰ τὴν ἰατρεύση,

καμμία μάγισσα νὰ τὴν φέρη στὰ καλά της. - Ὡς ποὺ φωνάζει ἐπὶ τέλους τὸν πατέρα της ἡ βασιλοπούλα καὶ τοῦ τὸ λέγει παστρικὰ παστρικά: «Πατεράκι μου, ἢ τὸ ραφτόπουλο, ποὺ τραγουδᾶ τόσον εὔμορφα, ἢ θὰ πεθάνω!»

Ὁ βασιλεὺς ἄλλο παιδὶ δὲν ἔχει. Τί νὰ κάμη; Φορεῖ τὴν κορῶνα του στὸ κεφάλι, καὶ πηγαίνει στὰ πόδια τοῦ ραφτόπουλου καὶ «Στὸν Θεὸ καὶ στὰ χέρια σου!» τοῦ κράζει! «Κᾶμε μου τὴν χάρι νὰ πάρης τὴν κόρη μου. Κᾶμε μου τὴν χάρι νὰ γενῆς γαμβρός μου. Ἀλλὰ δεῖξε δὰ προτήτερα καὶ καμμιὰ παλληκαριά, διὰ νὰ μὴν πέσω ἀπὸ τὴν ὑπόληψί μου, ὡσὰν βασιλέας ὅπου εἶμαι».

Τὸ ραφτόπουλο, τοῦ φαίνεται, πὼς ἔχει σκαλώσει στὸν λαιμό του κανένα στυφὸ μέσπιλο καὶ δὲν ἠμπορεῖ νὰ καταπιῆ. Ἡ ἀλήθεια ὅμως εἶναι ὅτι δὲν ἔχει νὰ καταπιῆ τίποτε, γιατί ὡς

καὶ τὸ σάλιο του ἐξεράθη μέσ᾽ στὸν λάρυγγά του. Τόσο πολὺ ἐφοβήθηκε σὰν εἶδε τὸν βασιλέα μὲ τὴν κορῶνα!

Ὁ βασιλεὺς μὲ τὴν κορῶνα τοῦ «παπαρίζει» τὸν ὦμο, καὶ τὸ ρωτᾶ νὰ τοῦ εἰπῆ καὶ καλά: τί εἶναι ἄξιο τὸ ραφτόπουλο νὰ κάμη. Περιμένει δὲ μὲ ἐνδόμυχον χαρὰν ν᾽ ἀκούση, ὅτι ὁ ἐπίδοξος γαμβρός του εἶναι ἄξιος νὰ καταιβάση κανένα ζωντανὸ λεοντάρι ἀπὸ τὰ βουνά, ἢ νὰ σκοτώση κανένα δράκοντα, ἢ νὰ κυριεύση κανένα βασίλειο.

Τὸ ραφτόπουλο εἰς τὸ μεταξὺ ἐπῆρε θάρρος, ἀλλὰ δι᾽ αὐτὸ δὲν ἔχασε καὶ τὸν νοῦ του νὰ πὰ νὰ «πετσοκόβεται» μὲ τὰ θηρία διὰ νὰ γείνη γαμβρὸς τῆς Μεγαλειότητός του. Τὸ ραφτόπουλο εἶναι ἐν γένει εἰρηνικὸς ἄνθρωπος. Καὶ ἐπειδὴ τὰ καταφέρει καλλίτερα ὅταν ψάλλη, παρὰ ὅταν ὁμιλῆ, ἀποκρίνεται πρὸς τὸν βασιλέα τραγουδιστὰ τραγουδιστὰ καὶ

τοῦ λέγει, πῶς εἶναι ἄξιο καὶ δυνατὸ - νὰ ράψη τὰ νυφιάτικα χωρὶς ραφὴ καὶ ράμμα».

«Καλά, βρὲ ἄτιμε!» βάλλει μὲ τὸ νοῦ του ὁ βασιλεὺς ὁ ὁποῖος δὲν συγκινεῖται πολὺ πολὺ ἀπὸ τραγούδια. «Θὰ σοῦ δείξω ἐγὼ πῶς ξεμυαλίζεις τὸ παιδί μου, ἀφοῦ δὲν ἔχεις ἑνὸς λεπτοῦ παλληκαριὰ μέσ᾽ τὰ στήθη σου!» Ἔπειτα βλέπει τὸ ραφτόπουλο μὲ κάτι ἄσχημαις ματιαίς, καὶ - «Πολὺ καλά, τοῦ λέγει, κὺρ γαμβρέ! Ράψε μου λοιπὸν σαράντα φορεσιαὶς νυφιάτικαις, καθὼς ταιριάζουν εἰς μίαν βασιλοπούλαν καὶ πρόσεξε νὰ μὴν τύχη καὶ διακρίνω καμμίαν ραφήν, καὶ καμμίαν κλωστὴν πουθενά! Φρόντισε ὅμως νὰ τὰς ἔχης ἑτοίμους αὔριον πρωὶ πρωί, πρὶν ἐβγῆ ὁ ἥλιος, γιατί ἀλλοιῶς - Σου κόβω τὸ κεφάλι!».

Καὶ ὁ βασιλεὺς μὲ τὴν κορῶνα δὲν χορατεύει αὐτὴν τὴν

στιγμήν. Τὸ ἔχει πάρει ἀπόφασιν ὁ φιλόδοξος ἄνθρωπος, νὰ σκοτώση τὸ ραφτόπουλο γιὰ νὰ δώση τὴν κόρη τοῦ εἰς κανένα μεγαλοσιάνο!

Κατ᾽ εὐτυχίαν τὸ ραφτόπουλο ἔχει σίγουρη τὴν δουλειά του καὶ δὲν σκοτίζεται πολὺ πολύ. Διότι εἶναι - ἄλλοι μὲν λέγουν υἱός, ἄλλοι δὲ λέγουν ἐγγονὸς τῆς Νεράιδας. Καὶ ἔχει μίαν δακτυλήθραν μὲ πάτο, τὴν ὁποίαν ποτὲ δὲν ἀφαιρεῖ ἀπὸ τὸ δάκτυλόν του.

Ὅλην ἐκείνην τὴν ἑσπέραν τρώγει καὶ πίνει καὶ διασκεδάζει. Ἐπάνω εἰς τὰ μεσάνυκτα ποὺ κοιμοῦνται ὁ «μάστορης» καὶ οἱ «καλφάδες», ἐβγάλλει τὴν δακτυλήθραν ἀπὸ τὸ δάκτυλόν του, παίρνει μίαν χρυσὴν τρίχαν ποὺ ἔχει αὐτοῦ μέσα φυλαγμένην, καὶ καίει τὴν ἀκρίτσα της εἰς τὴν φλόγαν τοῦ λυχναρίου. Ἐκεῖ παρουσιάζεται ἐμπρός του ἡ χρυσόμαλλη

Νεράιδα...

- Τί στενοχωρία ἔχεις, ἀγάπη μου;

- Τὸ καὶ τό, ἀποκρίνεται τὸ ραφτόπουλο, λέγοντας τὴν ἱστορία.

Ἡ χρυσόμαλλη Νεράιδα, ποὺ τοῦ ἔχει τάξει νὰ τὸ γλυτώνη ὁσάκις κινδυνεύει, χτυπᾶ τὰ λευκά της χεράκια τρεῖς φοραίς, καὶ -διες ἐσύ!- Σαράντα λευκονδυμένα Νεραϊδόπουλα, τώνα εὐμορφότερο ἀπ᾽ τὸ ἄλλο, μὲ κάτι γλυκὰ τραγούδια, μὲ κάτι μαργιόλικα λυγίσματα εἰς τὸν ἀέρα, θέτουν κάθε μία ἐμπρὸς εἰς τὸ ραφτάκι τὰ πολυτιμότερα ὑφάσματα τῆς οἰκουμένης.

Τὸ ραφτόπουλο κόφτει καὶ ἡ νεράιδες ράφτουν· καὶ ράφτουν καὶ τραγουδοῦν καὶ ἀστεΐζονται καὶ πειράζουν τὸ ραφτόπουλο καμμιὰ φορὰ τόσον ἐρωτότροπα, τόσον γαργαλιστικά, ποὺ ἂν δὲν ἦτον ἡ μητέρα τοὺς ἐκεῖ κοντά, θὰ

τοῦ ἔπαιρναν τὸν νοῦ του χωρὶς ἄλλο. Μὰ ἡ χρυσόμαλλη Νεράιδα ταὶς προσέχει, ταὶς ὁδηγεῖ καὶ ταὶς παρακινεῖ, καὶ τελειώνουν τὰ νυφιάτικα, πρὶν ἢ λαλήσ᾽ ὁ πετεινός, πρὶν ἔβγ᾽ ὁ ἥλιος.

Μόλις προφθάνουν νὰ φύγουν οἱ Νεράιδες, νὰ καὶ ὁ βασιλέας ποὺ ἐμβαίνει μὲ τὴν κορῶνα στὸ κεφάλι καὶ μὲ τοὺς δημίους καταπόδι του: Ἔρχεται νὰ σφάξη τὸ ραφτόπουλο! Ἀλλὰ ἐκεῖ ποὺ ἐμβαίνει βλέπει ταὶς σαράντα νυφιάτικαις φορεσιαὶς κρεμασμέναις εἰς τὸ σχοινὶ χωρὶς ραφὴ καὶ ράμμα, καὶ θαμβώνουνται τὰ μάτια του: Τὸ χρυσάφι καὶ τὸ μαργαριτάρι, ποὺ ἔχουν ἐπάνω κεντημένο, ἀξίζει ὅλο του τὸ ψωροβασίλειο!

Ὁ βασιλεὺς μὲ τὴν κορῶνα δαγκάνει τὰ χείλη του. Παίρνει τὸ ραφτόπουλο ἀπὸ τὸ χέρι, τὸ πηγαίνει στὸ παλάτι καὶ τοῦ

δίδει τὴν κόρην του, καὶ τελειώνει ἡ ἱστορία. -

Ταῦτα πάντα μοὶ τὰ διηγεῖτο ὁ πάππος μου, καὶ μοὶ τὰ διηγεῖτο ὡσὰν νὰ εἶχον συμβῆ χθὲς ἀκόμη, ὡσὰν νὰ συνέβαινον ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν εἰς τὸν κόσμον. Ἐνθυμοῦμαι δ᾽ ἔτι καὶ σήμερον μὲ πόσην παιδικὴν ὑπερηφάνειαν εἰσῆλθον πρώτην φορὰν εἰς τὴν πόλιν ὡς νεοσύλλεκτος τοῦ «ἐσναφίου» τῶν ραπτῶν, ἀναλογιζόμενος, ὅτι μετὰ τίνας ἡμέρας θὰ ἐξήλαυνον ἐκ τῆς δι᾽ ἧς ἐπεζοπόρουν τώρα πύλης, ἐν θριάμβῳ συνοδεύων τὴν ὡραιοτέραν βασιλοπούλαν εἰς τὸ χωρίον μου. Καὶ τοῦτο μοὶ τὸ ὑπέδειξεν ὁ παππούς. Καὶ ἐπειδὴ ὁ παπποὺς ἦτο δι᾽ ἐμὲ ὁ πλέον κοσμογυρισμένος καὶ κοσμομαθὴς ἄνθρωπος, ἐπίστευον τοὺς λόγους του μέχρι κεραίας.

Ἐν τούτοις εἶχον παρέλθει ἀρκετοὶ μῆνες ἀπὸ τῆς ἀφίξεώς μας καὶ τίποτ᾽ ἀκόμη δὲν κατωρθώθη. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ὁ μάστορής μου ἦτον ἀρχιρράπτης τῆς Βαλιδέ-Σουλτάνας, καὶ ἐπειδὴ ἐγὼ ἤμην ὁ μικρότερος τῶν συμμαθητῶν μου, μὲ ἔστελλε τακτικὰ εἰς τὸ παρὰ τὸν Βόσπορον παλάτιον αὐτῆς πότε φέροντα μέγαν «μπόγον» ἐπὶ κεφαλῆς, πότε δὲ ὑπὸ μάλης τὴν μεταξίνην καὶ χρυσόκροσσον «σακκούλαν», μὲ τὰ κατάστιχά του ἐν αὐτῇ. Πολλάκις λοιπὸν διῆλθον διὰ πολυτελῶν στοῶν, καὶ διὰ σκιερῶν διόδων εἰσέδυσα εἰς τοὺς μαγικοὺς καὶ μυροβόλους «δαερέδες» τοῦ χαρεμίου τῆς Βαλιδέ- Σουλτάνας. Ἀλλὰ αἱ ὑπάρξεις, πρὸς ἃς ἠρχόμην εἰς σχέσεις ἐν αὐτῷ ἦσαν κυρίως οἱ μαῦροι εὐνοῦχοι, μὲ τὸ πλατύτατον αὐτῶν στόμα, μὲ τοὺς μεγάλους ὀδόντας ἀπαισίως λευκάζοντας μεταξὺ τῶν χονδροειδῶν χειλέων των, καὶ μὲ κάτι ἄγρια βλέμματα, ποὺ μὲ ἔκαμναν νὰ τρέμω ἀπὸ

τὴν φρίκην μου. Ἐνίοτε ἤθελον - οἱ βασιλοπούλαις ἀναμφιβόλως- νὰ ἐκφράσουν ἰδιαιτέραν τινὰ εὐαρέσκειαν πρὸς τὸ ραφτόπουλό των. Τότε ὁ πλέον φοβερὸς μαῦρος ἔπιανε τὸ πλέον φοβερὸ «καμτσίκι», ἔνευε πρὸς ἐμὲ καὶ ἔμβαινεν ἐμπρός. Ἐγὼ τὸν ἠκολούθουν, μὲ τὸ βλέμμα ἐπὶ τοῦ ἐδάφου. Ἕνας δεύτερος μαῦρος μὲ ἕνα δεύτερο «καμτσίκι» μὲ ἠκολούθει κατὰ πόδας. Τοιουτοτρόπως, μεταξὺ τῶν δυὸ ἐκείνων δημίων, προεχώρουν εἰς τὰ ἐνδοτέρω τοῦ χαρεμίου, ἐν τῷ ὁποίῳ ὅμως δὲν ἔβλεπον τίποτε ἄλλο, πλὴν τοῦ ἐδάφους, ποὺ μὲν στιλπνοῦ ὅπως αἱ ἄρισται τῶν χορῶν αἴθουσαι, ποὺ δὲ κεκαλυμμένου ὑπὸ βαρυτίμων ταπήτων.

Ἀλλ᾽ ἐὰν δὲν ἔβλεπον, ἤκουον τουλάχιστον. Ἤκουον γυναικείας φωνὰς καὶ γέλωτας καὶ ἀστεϊσμοὺς βαναύσους καὶ ὕβρεις ἀσέμνους ἀπευθυνομένας πρὸς τὸν πρὸ ἐμοῦ βαδίζοντα «Κισλαραγάν», ὁ ὁποῖος ἐφώναζε πάσαις δυνάμεσι

νὰ κρυβῶσι φεύγουσαι κατὰ τὴν προσέγγισίν μου αἱ ἀμφίπολοι καὶ ὀδαλίσκαι τῆς Σουλτάνας, τύπτων ἀνηλεῶς διὰ τῆς μάστιγός του τὰς τολμῶσας νὰ παρακύψωσιν ὄπισθεν τῶν θυρῶν καὶ τῶν παραπετασμάτων ὅπως ἴδωσι τόσον πλησίον των ἕνα ἀρσενικὸν ἄνθρωπον. Ὁ μετ᾽ ἐμὲ ἀκολουθῶν Αἰθίοψ τοῦτο μὲν μὲ προεφύλαττεν ἀπὸ τοῦ νὰ γείνω ἀνάρπαστος ὑπὸ τῶν ὄπισθεν λαθραίως καὶ ἀψοφητὶ ἀκολουθουσῶν, τοῦτο δὲ μὲ παραμόνευε μὴ τολμήσω καὶ ὑψώσω τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀπὸ τοῦ ἐδάφους καὶ βεβηλώσω διὰ τοῦ «γκιαουρικοῦ» μου βλέμματος τὰ ἱερὰ θύματα τὰ προωρισμένα νὰ θυσιασθῶσι πότε εἰς στιγμιαίαν τινὰ ἰδιοτροπίαν τοῦ μεγάλου των Κυρίου.

Ἐν τῷ μέσῳ τοιούτων συγκινήσεων ἔφθανον τέλος εἰς τὸν πρὸς ὃν ὅρον.

Ἀλλ᾽ ἐκεῖ, εἰς τὸ τελευταῖον δωμάτιον, ἐν ᾧ μὲ ἄφινον οἱ μαῦροι κλείοντες ὄπισθέν μου τὴν θύραν, τί νομίζετε ὅτι μ᾽ ἐπερίμενε; Καμμία ροδανθής, ξανθόκομος βασιλοπούλα ἑτοίμη νὰ πετάξη ἀπὸ τὴν χαράν της - εἰς τὴν ἀγκάλην μου; Τίποτε, ἀπολύτως τίποτε, ἐντὸς τοῦ δωματίου. Ἐντὸς τοῦ τοίχου ὅμως, δι᾽ οὗ τὸ δωμάτιον τοῦτο συνεκοινώνει πρὸς ἄλλο, μ᾽ ἐπερίμενε νὰ τὸν θωπεύσω, παπαρίζων αὐτόν, ὡσὰν νὰ ἦτο ἡ ἐρωμένη μου, σανίδινος κύλινδρος, κατεσκευασμένος οὕτως, ὥστε νὰ περιστρέφεται ἐν τῇ θέσει του περὶ κάθετον ἄξονα, χωρὶς νὰ σὲ ἀφίνη νὰ ἰδῆς ἐκ τῶν πλαγίων εἰς τὸ παρακείμενον δωμάτιον. Μόλις τὸν ἐθώπευον, ὡς ἀνωτέρω, καὶ μία λεπτὴ πολὺ λεπτὴ φωνὴ ἠκούετο ἔσωθεν:

- Ἦλθες, ἀρνί μου;

- Μάλιστα, «Σουλτανήμ».

Ὁ σανίδινος κύλινδρος ἐστρέφετο περὶ ἑαυτόν, παρουσιάζων τώρα πρὸς ἐμὲ εἰς τὸ ἀντίθετον μέρος του μικρὰν θυρίδα, ἥτις τὸν ἔκαμνε νὰ φαίνεται, ὡς ἐρμάριον. «Πατσουλή», μόσχος, ἄμβρα καὶ ὅλα τῶν Ἰνδιῶν τὰ ἀρώματα ἐμοσχοβόλουν ὄπισθεν τῆς θυρίδος ἐκείνης. Βεβαίως θὰ ἦτον αὐτοῦ μέσα ἡ βασιλοπούλα μου! - Ἤνοιγον τὴν θύραν ἐναγωνίως καὶ ἐντὸς τοῦ περιστρεφομένου τούτου μικροῦ ἐρμαρίου μὲ ὑπεδέχετο μυροβόλον καὶ ὀρεκτικὸν κανένα «μοχαλεμπί», κανένα «μπουρέκι», ἢ «μπακλαβάς» ἢ ἄλλό τι γλυκύτατον πρᾶγμα ἀπὸ ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα δὲν ἔχουν μὲν γλώσσαν, αἰσθάνεσαι ὅμως ἅμα τὰ ἰδῆς, ὅτι σοὶ λέγουν ἐπανειλημμένως «φάγε με». Τούθ᾽ ὅπερ καὶ ἔπραττον ἐγώ, ἐννοεῖται, χωρὶς πολλῶν διατυπώσεων.

Μίαν ἡμέραν μόλις ἐτελείωσα τὴν εὐχάριστον ταύτην ἐνασχόλησίν μου, καὶ ἡ λεπτὴ ἐκείνη φωνὴ μὲ ἐρωτᾶ ἐὰν θέλω καὶ ἄλλο τίποτε καλλίτερο.

-Ὄχι, Σουλτανήμ, ἄλλο τίποτε καλλίτερο ἀπὸ σένα δὲν θέλω.

- «Ἀφερήμ», ἀρνί μου! Μεγάλος εἶσαι, μεγάλος;

Ἑτοιμαζόμην νὰ τῆς εἴπω ὅτι εἶμαι τόσος, ὥστε εἰμποροῦσα νὰ ἔμβω εἰς τὸ ἐρμαράκι ἐκεῖνο, νὰ κλείσω τὴν θυρίδα, νὰ δώσω ἕνα γύρον εἰς τὸν κύλινδρον καὶ νὰ εὑρεθῶ ὡσὰν «μπουρέκι» ἐμπρὸς εἰς τοὺς ὀφθαλμούς της. Ἀλλὰ ὁ μαῦρος εὐνοῦχος, ὁ ὁποῖος εἰς τὸ μεταξὺ εἶχεν εἰσέλθει χωρὶς νὰ τὸν ἐννοήσω, ἐξεστόμισεν ὕπερθεν τῆς κεφαλῆς μου ἄσεμνον ὕβριν, ἀποπνίξας τὴν φωνὴν εἰς τὸν λάρυγγά μου.

Ἡ καϋμένη μου ἡ βασιλοπούλα ἔπρεπε νὰ λάβη τὴν ἀπάντησιν ἀπὸ τὸ ἄγριον, τὸ φοβερόν του στόμα!

- Μεγάλος, ἔ; χά, χά, χά! ἔκραξεν ὁ Κισλὰρ ἀγὰς γελῶν σαρδώνιον γέλωτα.

Εἶναι τόσο μικρὸς ἀκόμα, ποὺ γιὰ νὰ τὸν κρεμάσω ἀψηλά, στὰ μάτια σου, ἐπαράγγειλα καινούριο σκαμνὶ νὰ πατήση πάνω.

Ἔπειτα μοὶ ἔνευσε νὰ τὸν ἀκολουθήσω...

Τώρα, ἐὰν συνέβαινε νὰ ἔχη ἡ Βαλιδέ-Σουλτάνα, ὅπως ἄλλοτε βασιλεῖς τινὲς τῆς Ἀσίας, εἰς κάθε θύραν τοῦ παλατίου της ἕνα σοφὸν γραμματέα, διατεταγμένον νὰ ἐκθέτη εἰς λιπαρότατον ὕφος λόγου πᾶν ὅ,τι συνέβαινε περὶ ἑαυτόν, δὲν ἀμφιβάλλω, ὅτι ἕκαστος αὐτῶν ἀνεξαιρέτως θὰ ἐσημείωνεν εἰς τὸ χρονικόν του, ὅτι ἐγὼ καὶ κατ᾽ ἐκείνην τὴν ἡμέραν ἐξῆλθον ἐκ τοῦ χαρεμίου, ὅπως πάντοτε, μὲ τὸν ἕνα εὐνοῦχον ἐμπρός, ἐκσοβοῦντα τὰς ὀδαλίσκας μακράν της ὄψεώς μου,

μὲ τὸν ἕτερον εὐνοῦχον κατόπιν, ἀμυνόμενον τὰς ὄπισθεν προσπαθούσας νὰ μὲ σύρωσιν ἀπὸ τοῦ φορέματος. Ἐγὼ ὅμως διαβεβαιῶ, ὅτι ἀφ᾽ ἧς στιγμῆς ὁ φοβερὸς ἐκεῖνος «ἀράπης» εἶπεν, ὅτι παρήγγειλε «καινούριο σκαμνὶ» διὰ νὰ μὲ κρεμάση, ἀπ᾽ ἐκείνης τῆς στιγμῆς τὸ ἔδαφος τοῦ δωματίου, ἐν ᾧ εὑρισκόμην, ὑπεχώρησεν αἴφνης ὑπὸ τοὺς πόδας μου καὶ ἐγὼ κατεκρημνίσθην εἰς ἄψοφον σκοτεινὸν χάος μὲ τὸν ἴλιγγα τῆς κεφαλῆς, μὲ τὴν λιποθυμίαν τῆς καρδίας, ἣν αἰσθανόμεθα ὀνειρευόμενοι ὅτι πίπτομεν ἀπὸ ἀμετρήτου ὕψους ἀποτόμου βραχώματος ἵνα διεκφύγωμεν τὸν ἐπαπειλοῦντα τὴν ζωὴν ἡμῶν κίνδυνον ἐκ μέρους τερατώδους τινὸς καταδιώκτου.

Πῶς εὑρέθην πάλιν εἰς τὸ ἐργαστήριόν μας, περὶ τούτου ἀδυνατῶ νὰ δώσω ἀκριβεῖς πληροφορίας. Τινὲς τῶν συμμαθητῶν μου ἔλεγον, ὅτι ἔχασα τὸν δρόμον ἀπὸ τὴν φοβέραν μου, τινές, ὅτι ἔχασα καὶ τὸ μυαλό μου. Ἐγὼ τοὺς

ἄφινα νὰ ἀστεΐζωνται. Μόνον ὅταν ἐσηκώθησαν οἱ πρὸ ἐμοῦ κομίσαντες καὶ αὐτοὶ «μπόγους» εἰς τὸ παλάτι, καὶ ἤρχισαν νὰ φλυαροῦν πῶς τάχα καὶ αὐτοὶ ἔφαγαν γλυκίσματα ἀπὸ τὸ στρογγυλόν, τὸ περὶ τὸν ἄξονά του κινητὸν ἐκεῖνο ἐρμάριον, καὶ ὅτι τὸ δωμάτιον μεθ᾽ οὗ συνεκοινώνει στρεφόμενον δὲν ἦτο ἡ αἴθουσα ἢ ὁ κοιτῶν τῆς βασιλοπούλας, ἀλλὰ τὸ «κελάρι» τοῦ χαρεμίου, καὶ ὅτι ἡ γλυκεία, ἡ πολὺ γλυκεία ἐκείνη φωνή, δὲν ἦτο τῆς ἀγάπης μου τῆς βασιλοπούλας, ἀλλὰ τοῦ γηραλεωτάτου εὐνούχου τοῦ παλατίου - μόνον τότε κατεξανέστη τὸ αἴσθημα τῆς φιλοτιμίας μου καὶ ἐμάλωσα μὲ ὅλους, καὶ περιῆλθον εἰς τοιαύτην πρὸς αὐτοὺς διάστασιν ὥστε οὔτε τοὺς ὡμίλησα κἂν ἔκτοτε.

Ὅτι δὲν ἐξαναπάτησα εἰς τὸ χαρέμι ἐννοεῖται ἀφ᾽ ἑαυτοῦ. Διότι ὅσον καὶ ἂν ἐθλιβόμην, ἀναλογιζόμενος, ὅτι ἡ βασιλοπούλα μου τήκεται ὄπισθεν τοῦ στρογγυλοῦ ἐρμαρίου

παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Βοσπόρου, ἄλλο τόσον δὲν ἐκαταλάμβανα, διατὶ δὲν ἔστελνε τέλος πάντων τὸν πατέρα νὰ μὲ ζητήση διὰ σύζυγόν της, ὅπως ἔκαμαν ὅλαις οἱ βασιλοπούλαις ποὺ ἐγνώρισεν ὁ πάππος μου.

Μετὰ τὴν θλιβερὰν ἐκείνην ἀπογοήτευσιν, ἡ ἀηδὴς καὶ ἀνιαρὰ μονοτονία τοῦ πρακτικοῦ βίου, αἱ δυσχέριαι τοῦ ἀρχαρίου περὶ τὰ στοιχεῖα τῆς τέχνης, μοὶ ἐφαίνοντο δυὸ καὶ τρεῖς φορὰς βαρύτεραι. Ὑπὸ τὸ βάρος αὐτῶν ἤρχισα νὰ καχεκτῶ καὶ νὰ μαραίνωμαι καθειργμένος ἐκεῖ, ἐντὸς τοῦ Τσαρσίου τῆς Σταμποὺλ ὄπισθεν τῶν σιδηρῶν πυλῶν τοῦ Κεμπετσῆ-Χανίου, πρὸς τοὺς μολυβδοσκεπεῖς τοῦ ὁποίου θόλους ἀνέπεμπον ὁ δυστυχὴς τώρα οὐχὶ πλέον θελκτικοὺς ἤχους ἐρωτικῶν ἀσμάτων ἀλλὰ τοὺς κλαυθμοὺς καὶ ὀδυρμοὺς παιδικῆς, καρδιοβόρου νοσταλγίας!

Πρὸ πάντων ἤρχησα ν᾽ ἀπεχθάνωμαι τὸν μάστορή μου, μικρόσωμον, καχεκτικὸν γερόντιον, τὸ ὁποῖον, ἐνῶ συνώδευε διὰ τῶν γελοίων κινήσεων τῆς νωδῆς του σιαγόνος τὰ τραγανὰ μασσήματα τοῦ ψαλιδίου του, τοῦ ἀδηφάγου, δὲν ἔπαυεν ἐπιτηρῶν μὲ ὕπερθεν τῶν μεγάλων καὶ στρογγυλῶν αὐτοῦ διόπτρων μὴ τυχὸν ἐκτείνω ὀλίγον τὸν μαργωμένον πόδα, ἢ ὀρθώσω ἐπὶ μικρὸν τὴν κατάκοπον σπονδυλικήν μου στήλην.

Μίαν ἡμέραν εἴτε ἐξ ἀδυναμίας, εἴτε ἐκ πείσματος, ἐπέμενον παραβαίνων τὸν ἱερὸν τοῦτον κανόνα ραπτικῆς εὐπρεπείας τόσον συνεχῶς, ὥστε ἔσχον τὴν τιμὴν νὰ γνωρισθῶ τότε πρῶτον καὶ μὲ τὴν «βουβὴν μαστόρισσαν», δηλαδὴ τὴν παρὰ τὸ πλευρὸν τοῦ μαστόρου μου κειμένην πήχην. Αὐτὸ ἐξῆψε τὴν ἀγανάκτησίν μου μέχρις ἀσεβείας. Διότι ἐνθυμοῦμαι πολὺ καλά, ὅτι κατὰ τὸ ἐνδόμυχον ἐκεῖνο πεῖσμα μου ἤρχισα

νὰ μεμψιμοιρῶ καὶ νὰ ἐλέγχω πικρότατα αὐτὸν τὸν Θεόν, διότι ἔσχε τὴν πρωτοβουλίαν νὰ ράψη ἰδίαις χερσὶν τὸν περίφημον ἐκεῖνον δερμάτινον χιτώνα περὶ τὴν γυμνότητα τῆς Εὔας καὶ νὰ δώση τοιουτοτρόπως ἀρχὴν καὶ γένεσιν εἰς τὸ τῶν ραπτῶν ἐπάγγελμα. Ἐὰν ἤμην ἐγὼ Θεός, ἔλεγον κατ᾽ ἐμαυτόν, θὰ τὴν ἄφινα τὴν Εὔα μου καθὼς τὴν εἶχα πλάσει. Τί θὰ μ᾽ ἔβλαπτεν τάχατες ἡ καϋμένη, γυμνὴ καθὼς ἦτο; Θαρρῶ μάλιστα, πῶς θὰ ἦτο καὶ ὡραιοτέρα. Ἔπειτα, ἐνόσω εἶχε τὴν γυναίκα εἰς τὸν Παράδεισον, ἤγουν εἰς τὸ σπίτι του ὁ «μαστρο-θεός», τὴν ἄφινε γυμνήν· ὅταν ὅμως ἀπεφάσισε νὰ τὴν φορτώση διὰ παντὸς εἰς τὸν «γιακάν» τοῦ δυστυχοῦς Ἀδάμ, νὰ τὴν ἐβγάλη εἰς τὸν κόσμον, τότε τὴν ἐπροίκισε καὶ μ᾽ ἕνα στολίδι. Δὲν βλέπεις τί κακὸν ἔχει κάμει; Ἵδρυσε μὲ τὰ ἴδιά του χέρια τὸ κακοδαιμονέστατον «ἐσνάφι» τῶν ραπτῶν, καταδικάσας με νὰ κάθημαι ἐδῶ σταυροποδητὸς καὶ

ἐσκυμμένος ἀπὸ πρωΐας μέχρι βαθυτάτης νυκτός, καὶ ἵδρυσε τὴν κακίστην συνήθειαν, νὰ προικίζουν οἱ πατέρες τὰς θυγατέρας των, ὄχι μ᾽ ἐσωτερικὰς ἀρετάς, ἐνόσω τὰς ἔχουν εἰς τοὺς οἴκους των, ἀλλὰ μ᾽ ἐξωτερικὴν πολυτέλειαν, ὅταν τὰς φορτώνουν εἰς τὴν ράχην τῶν γαμβρῶν των.

Τὰς τελευταίας ταύτας σχολαστικότητας, εἶμαι βέβαιος ὅτι ἤθελον τὰς διατυπώσει ἀφελέστερον τότε, ἐὰν γνωστή τις φωνὴ δὲν ἐκάλει κάτωθεν τὸ ὄνομά μου, διακόψασα αἴφνης τὸ ρεῦμα τῶν ἐλεγειακῶν μου σκέψεων, πρὶν ἢ λάβωσι τελειωτικῶς τὴν λογικὴν αὐτῶν διατύπωσιν.

Μ᾽ ὅλας τὰς ἐπανειλημμένας νουθεσίας, τὰς ἀναγγελλούσας μοι ἐκ μέρους τῆς μητρός, ὅτι ἡ τέχνη εἶναι χρυσοῦν βραχιόλιον, τὸ ὁποῖον ὤφειλον νὰ κατακτήσω ἀντὶ πάσης θυσίας -ὅτι ἡ πέτρα ποὺ κυλᾶ δὲν κάμνει διὰ θεμέλιον, καὶ τὰ

τοιαῦτα- ἐγὼ ἐπέμενον μηνύων (τότε δὲν ἤξευρον ἀκόμη νὰ γράφω) καὶ παρακαλῶν αὐτὴν νὰ μὲ ἀνακαλέση ἢ νὰ μὲ βάλη νὰ μάθω ἀνθρωπινωτέραν τινὰ τέχνην. Καὶ δὲν εἶχον μὲν πολλὰς πιθανότητας ἐπιτυχίας, ἤλπιζον ὅμως ν᾽ ἀπαλλαγῶ κἂν ἀπὸ τὸν μάστορην ἐκεῖνον, διὰ νὰ ἀναπνεύσω τὸν ἐκτὸς τοῦ «Τσαρσίου» καὶ τῶν «χανίων» καθαρότερον, ἐλεύθερον ἀέρα. Πρὸ πάντων εἶχον κρυφὴν ἐπιθυμίαν νὰ στοιχήσω εἰς τὸν ἀρχιρράπτην, τοῦ ἐν Ντολμᾷ-μπαχτσὲ σουλτανικοῦ χαρεμίου, ὁ ὁποῖος κατώκει εἰς τὴν ἀσιατικήν του Βοσπόρου ὄχθην, ἀπέναντι τοῦ ἀνωτέρου παλατίου. Ἐκεῖ, ἐσκεπτόμην κατ᾽ ἐμαυτόν, θὰ μὲ ἀκούουν οἱ βασιλοπούλαις, ὅταν τραγουδῶ, καὶ ἢ θὰ ἐμβαίνουν εἰς τὸν «πιαντὲ» νὰ ἔρχωνται, ἢ θὰ μὲ γνεύουν ἀπὸ τὸ παράθυρον νὰ πηγαίνω κολυμβώντας νὰ τὰς εὑρίσκω. - Βλέπετε, μὲ ὅλα τὰ παθήματά μου, τὴν βασιλοπούλαν δὲν τὴν ἔβγαλα ἀκόμη ἀπὸ τὸ κεφάλι·

καὶ τοῦτο, διότι, ὡς εἶπον, εἶχον ἀπόλυτον ἐμπιστοσύνην εἰς τοὺς λόγους τοῦ παπποῦ. Αὐτὸς ἦτο δι᾽ ἐμὲ ὁ πλέον κοσμογυρισμένος, ὁ πλέον πολύπειρος ἄνθρωπος. Καὶ ἐὰν δὲν ἔβαζα καμμίαν βασιλοπούλα εἰς τὸ χέρι ἐδῶ, ἐντὸς τῆς Πόλεως, ὁ παπποὺς θὰ μὲ ὡδήγει ἐπὶ τέλους, ποὺ εὑρίσκονται αὐταὶς οἱ βασιλοπούλαις, ποὺ ἐρωτεύονται τόσον εὔκολα μὲ τὰ ραφτάκια. Διότι, δὲν εἶναι δυνατόν, ὁ παπποὺς πρέπει νὰ ταὶς εἶδε, πρέπει νὰ ταὶς ἠξεύρη· ἴσως ἴσως καὶ θὰ ἐρωτεύθηκε ὁ ἴδιος με καμμιάν, ἂν καὶ δὲν ἦτο ὁ καϋμένος οὔτε ράπτης, οὔτε τραγουδιστὴς περίφημος.

Ὅταν λοιπὸν ἤκουσα τὴν φωνὴν ἐκείνην νὰ καλῇ τὸ ὄνομά μου, ἐσκίρτησα ἐξ ἀγαλλιάσεως, διότι ἦτον ἡ φωνὴ τοῦ Θύμιου, τοῦ ὑπηρέτου τοῦ παπποῦ μου.

Τὸ δωμάτιον, ἐν ᾧ εἰργαζόμεθα, ἦτο «τζαμεκιάνιον», τουτέστι

μικρὸν ἀνώγεων ἐκτισμένον, ὡς φωλεὰ χελιδόνος, ὑψηλὰ μεταξὺ δυὸ θολοσκεπῶν ἀψίδων, εἰς ἃς ἀπολήγουν αἱ περὶ τὴν κεντρικὴν αὐλὴν τῶν χανίων λιθόκτιστοι στοαί. Εἰς τὸ ἀνώγεων τοῦτο ἀνέβαινε τὶς ἀπὸ τῆς στοᾶς διὰ στενῆς κλίμακος στηριζομένης κατὰ τὸ ἄνω ἄκρον εἰς αὐτὸ τὸ δάπεδον, ἐφ᾽ οὗ καὶ ἐκαθήμεθα ἐργαζόμενοι. Μόλις λοιπὸν παρῆλθε μία στιγμή, ἀφ᾽ ἧς ἤκουσα τὸ ὄνομά μου, καί, ὄπισθεν τῶν σαθρῶν κιγκλίδων τῆς κλίμακος ταύτης προέβαλε πρῶτα πρῶτα ἡ κεφαλὴ τοῦ ἀναβαίνοντος Θύμιου. Τὸ προαίσθημά μου ἐπηλήθευσεν, οἱ σοβαροί του Θύμιου ὀφθαλμοὶ ἀνεζήτουν τινὰ μεταξὺ τῶν συμμαθητῶν μου. Δὲν ἐπερίμενα νὰ μὲ καλέση· δὲν ἐπερίμενα ν᾽ ἀναβῇ τὴν κλίμακα ὁλόκληρος, ὅπως πεισθῶ, ὅτι δὲν μὲ ἀπατῶσιν αἱ αἰσθήσεις μου. Ἐτινάχθην ἀπὸ τῆς θέσεώς μου ὡς αἰχμάλωτον πτηνόν, τὸ ὁποῖον εὑρίσκει ἀπροσδοκήτως ἀνοικτὴν τὴν θύραν τοῦ

κλωβίου του.

- «Ὁ παπποὺς παλεύει μὲ τὸν ἄγγελο! εἶπεν ὁ Θύμιος, ἐνῶ ἀνέβαινεν ἀκόμη καὶ χωρὶς τίνος εἰσαγωγικῆς διατυπώσεως. Ὁ παπποὺς ψυχομαχᾶ καὶ σὲ γυρεύει· ἔλα, πᾶμε γρήγορα. Γιατί, διές, ἂν δὲν προφθάξης, θ᾽ ἀποθάνη καὶ θὰ μείνουν ἀνοικτὰ τὰ μάτια του».

Καὶ στηριχθεὶς ἐπὶ τοῦ «κεφαλοσκάλου» ὁ Θύμιος ἔδωκεν εἰς τοὺς λόγους του μίαν πρόσθετον βαρύτητα, νεύσας πρὸς ἐμέ, ὡς ἄνθρωπος ὅστις δὲν εἶχε καιρὸν νὰ περιμένη.

Δὲν ἠξεύρω ἐὰν ἦτον ὁ τόνος τῆς φωνῆς, τὸ σοβαρόν του βλέμματος, ἢ τὸ περιεχόμενον τῶν λόγων του τὸ συντελέσαν περισσότερον εἰς τὴν ταραχήν μου. Ἐνθυμοῦμαι μόνον, ὅτι πολλὴν ὥραν ἀφοῦ ἐσιώπησεν ὁ Θύμιος, ἐγὼ ἱστάμην ἀκόμη ἀκίνητος καὶ ἐνεός, εἰς ἣν θέσιν εὑρέθην καθ᾽ ἣν στιγμὴν

ἐπρόφερε τὰς πρώτας του λέξεις, καί, ἐνθυμοῦμαι ὅτι ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν αὐτῶν ἀλλεπάλληλοι ριγηλαὶ φρικιάσεις ἐκλόνισαν τὰ νεῦρα μου.

Ὁ παπποὺς παλεύει μὲ τὸν ἄγγελον! - Αὐτὸ βεβαίως δὲν ἦτο καλὴ δουλειά. Ἀλλ᾽ ὁ παπποὺς γυρεύει καὶ μένα - Αὐτὸ ἦτον ἀκόμη χειρότερο! Αὐτὸ θὰ εἰπῆ πῶς ὁ παπποὺς μοναχός του δὲν εἰμπορεῖ νὰ τὰ βγάλη πέρα μὲ τὸν ἄγγελο καὶ μὲ καλεῖ νὰ τὸν βοηθήσω!

Ἡ παιδικὴ αὕτη σκέψις μοὶ ἐπῆλθε, διότι ἄλλοτε ἐσυνήθιζον νὰ παλαίω μὲ τὸν παππούν, ἀναρριχώμενος ἐπὶ τῆς ράχεως καὶ τῶν ὑψηλῶν αὐτοῦ ὤμων πρὸ πάντων ὀσάκις τὸν κατελάμβανον καθήμενον ἐπὶ τοῦ «μεντερίου» του παρὰ τὴν ἑστίαν. Ὁ παπποὺς κατὰ τοὺς θορυβώδεις ἐκείνους ἀγώνας ἐκηρύττετο πάντοτε ἡττημένος καὶ πάντοτε μὲ ἀνεγνώριζεν

ὡς ἰσχυρότερον, συνιστῶν με εἰς τοὺς παρατυγχάνοντας ἐπισήμως, ὡς τὸν «πεχληβάνην» του, δηλαδὴ τὸν ἐξ ἐπαγγέλματος παλαιστήν, ὃν οἱ πασσάδες τρέφουν συνήθως ἕτοιμον νὰ παλαίση πρὸς τὸν ὅστις ἤθελε καυχηθῆ, ὅτι εἶναι ὁ δυνατότερος τῆς χώρας καί, ἢ νὰ τὸν καταβάλη, ἢ νὰ ὑποχωρήση εἰς τὸν νικητὴν τὴν θέσιν του. Ἀφοῦ λοιπὸν μετὰ τοσούτου κόμπου ἔφερον ἄλλοτε τὸν τίτλον ἐκεῖνον, μοὶ ἐφάνη πολὺ φυσικόν, ἐὰν ὁ παππούς, μὴ ἠξεύρων τώρα πῶς νὰ «ξεκάμη» μόνος του μὲ τὸν ἄγγελον, προσεκάλει ἐμὲ τὸν «πεχληβάνην» του διὰ νὰ τὸν βοηθήσω νὰ βροντήξη τὸν ἀντίπαλόν του χαμαί, διὰ ν᾽ ἀναλάβω, ἴσως ἴσως ἐγὼ αὐτὸς τὸν φοβερὸν ἐκεῖνον ἀγώνα περὶ ζωῆς καὶ θανάτου!...

Καὶ πῶς θὰ τὸ καταφέρω; Καὶ ποῦ θὰ παλαίσω μὲ τὸν ἄγγελον; ἐπάνω εἰς τὸ μεντέρι τοῦ παπποῦ, ἢ μέσ᾽ στὸ μαρμαρόστρωτο τ᾽ ἀλώνι;

Ὄχι, ὄχι, ὄχι! Φοβοῦμαι! Δὲν βαστῶ!

Καὶ συνεκρούοντο τὰ γόνατά μου ἐκ τρόμου, καὶ ἔκλινον νὰ καθήσω ἐπιστραφεὶς εἰς τὴν θέσιν μου. Ἀλλ᾽ ἐκεῖ ἐσυλλογίσθην ἐξαίφνης, ὅτι αὐτὴ ἦτον ἡ μόνη εὐνοϊκὴ περίστασις, ὄχι μόνον ν᾽ ἀπαλλαγῶ ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ μαστόρου μου, ἀλλὰ καὶ νὰ προφθάξω, ἐνόσω ἦτο ἀκόμη καιρός, νὰ ἐρωτήσω τὸν παππού, εἰς ποῖον μέρος τοῦ κόσμου συνήντησε τὰς βασιλοπούλας, περὶ ὧν ὡμίλει, ὡσὰν νὰ ἔφαγε καὶ ἔπιε καὶ ἐκουβέντιασε μαζί των.

Ἀλλ᾽ ὁ μάστορης; Νὰ ἰδοῦμεν τί λέγει καὶ ὁ μάστορης! Θὰ μὲ ἀφήση ἄρα γε νὰ ὑπάγω; Καλέ, αὐτὸς πρὸ μιᾶς ὥρας μας διεβεβαίου, ὅτι ὅλοι οἱ μαθηταὶ εἴμεθα ἀναπαλλοτρίωτα κτήματά του, καὶ τώρα θὰ μὲ ἀφήση νὰ τοῦ ξεφύγω; Ὤ, συμφορά μου! Αὐτὸ ἔπρεπε νὰ σκεφθῶ πρῶτα πρῶτα!

Ὁ μάστορης, ἀφ᾽ ἧς στιγμῆς ἀνῆλθεν ὁ Θύμιος εἰς τὸ δωμάτιόν μας, ἀφῆκε τὸ ψαλίδιον αὐτοῦ μετὰ κρότου ἐπὶ τοῦ πρὸ αὐτοῦ «τεζιαχίου» καὶ ὑψώσας τὰς μεγάλας αὐτοῦ διόπτρας ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἐπὶ τοῦ ρυτιδωμένου μετώπου του, ἐστήριξε τὰς χεῖρας προκλητικῶς ἐπὶ τῶν λαγόνων καὶ διετέλει ἐξακοντίζων ἀπειλητικώτατα βλέμματα κατὰ τοῦ τολμήσαντος νὰ εἰσχωρήση οὕτως εἰς τὸ τυραννοκρατικὸν αὐτοῦ βασίλειον, χωρὶς τίνος προηγουμένης διατυπώσεως. Οἱ συμμαθηταί μου ἦσαν πάντες συγκεκινημένοι, οὐδεὶς ὅμως ἐτόλμησε νὰ κινηθῆ, ἢ ν᾽ ἀνακύψη. Ταῦτα πάντα ἦσαν κακοὶ οἰωνοί: Βεβαίως δὲν θὰ μὲ ἀφήση ν᾽ ἀναχωρήσω.

- Ὁ παππούς του παλεύει μὲ τὸν ἄγγελο! εἶπεν ὁ Θύμιος τώρα πρὸς αὐτὸν κρεμῶν ἔτι μᾶλλον τὰ καταιβασμένα του «μούτρα» - Ὁ παππούς του μᾶς ἀφίνει χρόνια, κ᾽ ἐγύρεψε νὰ διῆ τὸ παιδὶ -Ξέρεις, εἶναι ἡ ὑστερινή του θέλησι.

Ὁ μάστορης, τοῦ ὁποίου ἡ ὀργὴ ἐφαίνετο εἰς τὸ ἔπακρον κορυφωμένη, ἤνοιγεν ἤδη τὰ σπασμωδικῶς κινούμενα χείλη διὰ νὰ βλασφημήση, ὡς ἐσυνείθιζε κατὰ τὰς βιαίας ἐκρήξεις τοῦ θυμοῦ του. Ἀλλ᾽ ἡ τελευταία φράσις τοῦ Θύμιου, προφερθεῖσα μετὰ τίνος μυστηριώδους εὐλαβείας καὶ μὲ παρηλλαγμένον τόνον φωνῆς, ἐνήργησεν ὡς μαγία ἐπὶ τοῦ σκληροῦ, τοῦ ἀπανθρώπου ἐκείνου γέροντος. Τὸ ἐξημμένον αὐτοῦ πρόσωπον ἡμέρωσεν εὐθύς, τὸ προκλητικόν του σώματος παράστημα κατέπεσεν ἐν ἀκαιρεῖ, καί, μετ᾽ ἀγαθότητος, ἣν πρώτην φορὰν ἔβλεπα παρ᾽ αὐτῷ, ἔτινε πρὸς ἐμὲ τὴν χεῖρα του νὰ τὴν ἀσπασθῶ. Τοῦτο ἦτο ἄδεια πρὸς ἀναχώρησίν μου.

Ἡ σύγχυσις καὶ ἡ ἀπειρία μὲ ἔκαμαν νὰ πιστεύσω ἐκείνην τὴν στιγμὴν ὅτι ὁ Θύμιος, ὅπως ἤξευρε νὰ δαμάζη τοὺς ἀτιθάσσους τοῦ πάππου μου ταύρους διὰ τῆς στεντορείας

φωνῆς καὶ τῶν χαλυβδίνων χειρῶν του, οὕτως εἶχε τὴν μυστηριώδη δύναμιν νὰ ἐπάδη μακρόθεν ἐξημερῶν τὴν θηριωδίαν τοῦ ἀγριωτέρου μαστόρου. Ἐξ ὅσων ὅμως συμπεραίνω σήμερον τὴν ἀπροσδόκητον ἐκείνην μεταβολὴν προεκάλεσεν ἡ κοινήι ὀφειλομένη πρὸς τοὺς ἀποθνήσκοντας θρησκευτικὴ εὐλάβεια.

Εἶναι ἀληθῶς θαυμαστὴ ἡ προθυμότης καὶ ἡ εὐσέβεια, μεθ᾽ ἧς καὶ ὁ δυστροπώτερος τῶν ἀνθρώπων ὑπακούει παρ᾽ ἡμῖν εἰς τὴν τελευταίαν ἐπιθυμίαν τῶν ἀποθνησκόντων. Δὲν ἠξεύρω ἐὰν πιστεύεται, ὅτι οἱ μὴ συντείναντες πρὸς ἐκπλήρωσιν αὐτῆς προκαλούσιν ἐφ᾽ ἑαυτῶν τῶν τὴν τοῦ οὐρανοῦ δυσμένειαν. Ἴσως - κατὰ τὴν φιλοσοφικωτάτην ἠθικήν του λαοὺ- ἀποφεύγει ἕκαστος νὰ πράξη ὅ,τι δὲν ἐπιθυμεῖ νὰ συμβῆ εἰς αὐτόν. Τὸ βέβαιον εἶναι, ὅτι ἡ ἀποδημοῦσα ψυχὴ ἐφ᾽ ὅσον ἔχει ἀκόμη ἐπιθυμίαν τινὰ

ἀνεκπλήρωτον, δὲν δύναται ν᾽ ἀποσπασθῇ τοῦ ξένου πλέον αὐτὴ σώματος καὶ ἀναχωρήση, ἀλλὰ τριγυρίζει γογγύζουσα καὶ παραπονουμένη ἐπὶ τῶν χειλέων τοῦ ψυχορραγοῦντος· φρικτὸν δὲ θεωρεῖται καὶ στιγματίζεται ὡς ἀσέβεια, ἐὰν οἱ συγγενεῖς καὶ οἰκεῖοι δὲν σπεύδουν νὰ πράξωσι πᾶν τὸ ἐπ᾽ αὐτοίς, ὅπως ἑτοιμάσωσιν ἥσυχον καὶ εὐχαριστημένην τὴν ἀναχώρησιν τῆς ψυχῆς ἀπὸ ἕνα κόσμον, εἰς τὸν ὁποῖον δὲν ἀνήκει μὲν πλέον, μετὰ τοῦ ὁποίου ὅμως τὴν συνδέει ἀκόμη ἡ τελευταία της ἐπιθυμία. Ἐκ τῆς ἐκφράσεως μάλιστα, ἣν λαμβάνει τὸ πρόσωπον τοῦ νεκροῦ, ἀφοῦ ἐκπνεύση, δύναται ν᾽ ἀποφανθῇ τὶς ἀλανθάστως, ἐὰν τοῦτο ἐγένετο ἢ ὄχι.

Ἐκ τούτου συμβαίνει, νὰ λαμβάνωσι χῶραν παρὰ τὴν κλίνην τῶν θανατιώντων σκηναὶ συγκινητικώταται, σπαραξικάρδιοι ἐνίοτε. Ἐδῶ ὁ ἄσωτος υἱός, ἡ ἀπερίσκεπτος κόρη, ὧν ἡ ἐλαφρὰ διαγωγὴ ἐξοργίσασα τὸν αὐστηρὸν πατέρα,

ἀπέκλεισεν αὐτοὺς ἀπὸ τῆς ὁλομελείας τοῦ οἴκου, συνιστῶνται ὑπὸ τῆς ὀλιγοδρανοὺς πλέον μητρός των εἰς τὴν ἐπιείκειαν τοῦ πατρός, ὅστις ὀλολύζων τοῖς ἀνοίγει πάλιν φιλοστόργως τὰς ἀγκάλας, ἐν μέσῳ τῶν θαλερῶν δακρύων τῶν παρισταμένων. Ἐδῶ ἡ ἀνέκαθεν μισητοτάτη παρὰ τοῖς Ἕλλησι μητρυιὰ ἐμπιστευομένη παρὰ τοῦ ψυχορραγοῦντος πατρὸς εἰς τὴν στοργὴν τοῦ ἐκ τῆς προτέρας συζύγου τέκνου του, εὑρίσκει παρ᾽ αὐτῷ τὴν θερμοτέραν, τὴν μᾶλλον ἀφωσιωμένην περίθαλψιν. Ἐδῶ συμβιβάζονται μακραὶ οἰκογενειακαὶ διχόνοιαι· ἐξαλείφονται ὕπουλα μεταξὺ ἀδελφῶν μίση· διαλύονται ἔχθραι καὶ αὐταὶ αἱ θανασιμώτεραι μεταξὺ συγγενῶν καὶ οἰκείων. Ἐδῶ τέλος πάντων, τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας, μέχρι καὶ αὐτῶν τῶν ἀπωτάτων, συνέρχονται ἀπὸ τῶν περάτων τῆς χώρας ἐπὶ τὸ αὐτό, οὐχὶ ἐκ χαιρεκάκου, ἐξ ἀσεβοῦς προσδοκίας ὑλικῆς

κληρονομίας, ἀλλὰ διότι αἱ ψυχαὶ αὐτῶν συνδεδεμέναι ὑπὸ τῆς φύσεως στενότερον πρὸς τὴν ἀποδημοῦσαν ὕπαρξιν, ἕλκονται ὁρμεμφύτως νὰ συναντηθώσιν ἔτι ἅπαξ μετ᾽ αὐτῆς, ἐνόσω εὑρίσκεται ἀκόμη πλησίον των, ἐν τῶν ἐπιγείω κόσμῳ, ν᾽ ἀνταλλάξωσι μυστηριωδῶς τὸ τελευταῖον πνευματικὸν αὐτῶν φίλημα. Διότι -ποῖος δὲν τὸ βλέπει; Ἡ ψυχή, ἡ ἀνιπταμένη ἐν μέσῳ τῶν εὐχῶν καὶ τῶν εὐλογιῶν των, ὑπάγει ἐκεῖ, ὅπου εὑρίσκονται τὰ προαποθανόντα μέλη τῆς οἰκογενείας. Ὁ ἀποχωρισμὸς λοιπὸν οὗτος ὁ μερικός, εἶναι γενικὴ συνάντησις μετὰ τῶν ψυχῶν ἐκείνων, εἶναι ἔμμεσος πρὸς τοὺς νεκροὺς συγκοινωνία τῶν ζώντων. Ἡ ἀποδημοῦσα ψυχῆ θὰ εὑρεθῆ μετ᾽ ὀλίγον ἐν τῷ μέσῳ τῶν φιλτάτων αὐτῶν εἰς τὰς ὑπερκοσμίους χώρας, καὶ θὰ περικυκλωθῆ ὑπ᾽ αὐτῶν ἐρωτωμένη, ἐὰν εἶδε, καὶ πῶς εἶδε τοὺς ἐπὶ γῆς ἀγαπητούς των. Δὲν πρέπει λοιπὸν νὰ λείπη ἀπὸ τῆς κλίνης τοῦ

ἀποθνήσκοντος οἰκείου ὁ μὴ ὢν ἄμοιρος καὶ τῆς ἐσχάτης πρὸς τοὺς νεκρούς του εὐσεβείας καὶ στοργῆς. Ἐάν τις ἐκ τῶν οἰκείων, ἢ ἀσθενῶν βαρέως, ἢ εὑρισκόμενος πολὺ μακρὰν εἰς τὰ ξένα, δὲν εἰμπορεῖ νὰ παρευρεθῇ κατὰ τὴν τελευταίαν ἐκείνην συνάντησιν, οἱ παρόντες ἀποφεύγουσιν ἐπιμελῶς νὰ κάμωσι μνείαν τοῦ ὀνόματός του, μὴ τυχὸν ἀκούσας ἐπιθυμήσῃ ὁ ἀσθενὴς νὰ τὸν ἴδῃ. Διότι τότε, ἐὰν ὁ ποθούμενος δὲν προφθάσῃ νὰ ἔλθῃ, θὰ μείνουν οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ νεκροῦ ἡμίκλειστοι προσδοκῶντες τὴν ἄφιξίν του, καὶ ὅταν ἀκόμη ἡ ἐν αὐτοῖς ζωὴ πρὸ πολλοῦ ἀπεσβέσθη.

Ἰδοὺ τί ἐννόει κυρίως ὁ Θύμιος λέγων πρὸς ἐμὲ ὅτι, ἐὰν δὲν προφθάξω, θ᾽ ἀποθάνῃ ὁ παππούς, καὶ θὰ μείνουν ἀνοικτὰ τὰ μάτια του.

Διὰ τοῦτο, ὅταν παρῆλθεν ἡ πρώτη ἐκείνη σύγχυσίς μου, ὅτε,

λαβὼν τὴν ἄδειαν πρὸς ἀναχώρησιν, ἐξήλαυνον, ἐκ τοῦ «Ἐδιρνέ- Καπουσοὺ» τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὄχι ἐπὶ χρυσοχαλίνου «ἀτίου», ἀλλ᾽ «ὀπισωκάπουλα» ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ μετὰ τοῦ Θύμιου καμηλοϋψοῦς ἵππου τοῦ παπποῦ μου, καὶ σφίγγων ἀμφοτέραις ταῖς χερσὶν ἀντὶ τῆς ξανθῆς βασιλοπούλας, ἣν ἔμελλον νὰ ὁδηγήσω εἰς τὴν καλύβην τοῦ πατρός μου, τὴν ἐρυθράν του Θύμιου ζώνην, ἐκ φόβου μήπως ὀλισθήσας κατακρημνισθῶ ἀπὸ τῶν ἰσχνοτάτων ὀπισθίων του ζώου -περὶ οὐδενὸς ἐφρόντιζον, περὶ οὐδενὸς ἀνησύχουν τόσον, ὅσον περὶ τοῦ μήπως δὲν προφθάσωμεν ἐγκαίρως εἰς τὸ χωρίον, καὶ ἀποθάνη ὁ καϋμένος ὁ παππούς, καὶ ἀπομείνουν ἀνοικτὰ τὰ μάτια του.

Ὁ μακροσκελέστατος ἐκεῖνος ἵππος ἔτρεχεν ὅσον ἐπέτρεπεν εἰς τὰ γηρατεία του τὸ διπλοῦν αὐτοῦ φορτίον ἀφ᾽ ἑνός, ἡ ἐλεεινὴ τῶν ὁδῶν κατάστασις ἀφ᾽ ἑτέρου. Ἐν τούτοις ὁ

δρόμος ὃν ἔπρεπε νὰ διανύσωμεν ἦτο μακρὸς καὶ ὁ Θύμιος ἀφῆκε τὸν παππούν, ἀπὸ τῆς προχθὲς ἤδη, ἑτοιμοθάνατον. Καθ᾽ ὅλον αὐτὸ τὸ διάστημα ὁ παπποὺς δὲν εἰμποροῦσε βεβαίως ν᾽ ἀντέχη παλαίων με τὸν ἄγγελον. Τὰ ἐννενήκοντα ὀκτὼ χρονάκια του εἶχον κυρτώσει πρὸ πολλοῦ ἤδη τὸ λεβέντικόν του ἀνάστημα. Βέβαια, βέβαια! Ὁ ἄγγελος θὰ μοῦ τὸν ἐξαπλώση τὸν καϋμένον χαμαί, πρὶν τὸν προφθάξω, καὶ θ᾽ ἀποθάνη ὁ παπποὺς καὶ θὰ μείνουν ἀνοικτὰ τὰ μάτια του!

Ὁ Θύμιος, ὅστις δὲν μοὶ ἀπέτεινε τὸν λόγον, εἰ μὴ ὀσάκις ἐνθυμεῖτο νὰ μ᾽ ἐρωτήση ἐὰν κάθημαι ἀκόμη εἰς τὰ ὀπίσθια του ἵππου, φαίνεται ὅτι κατείχετο ὑπὸ τῶν αὐτῶν μετ᾽ ἐμοῦ σκέψεων, διότι δὲν ἔπαυε μαστίζων τὸν ἵππον διὰ νὰ τρέχη ὅσον τὸ δυνατὸν ταχύτερον.

Ὑπὸ τοιαύτας περιστάσεις δὲν ἦτο ἀπίθανον νὰ ἐρωτήση μετ᾽

ὀλίγον, χωρὶς νὰ ὑπάρχῃ πλέον κανεὶς ἐπὶ τῶν ὀπισθίων του ἵππου νὰ τῷ ἀπαντήσῃ. Ὁ Θύμιος τὸ ὑπωπτεύθη ἐγκαίρως κατ᾽ εὐτυχίαν. Ἐξεζώσθη λοιπὸν ἓν μέρος τῆς πολυγύρου ἐρυθρᾶς του ζώνης καὶ τὸ ἐτύλιξε δυὸ τρεῖς φορὰς περὶ ἐμὲ καὶ περὶ τὴν μέσην του συγχρόνως. Τοιουτοτρόπως προσηρτημένος πλέον ἀσφαλῶς εἰς αὐτόν, ὡς ἐὰν ἤμην κανὲν ἄψυχον παράρτημα, ἐξ ὅσων φέρουν οἱ χωρικοὶ συνήθως ἐσφιγμένα περὶ τὴν ζώνην των, ἐξηκολούθησα τὸ φανταστικὸν ἐκεῖνο ταξείδιον, τοῦ ὁποίου τὰς ἐντυπώσεις ποτὲ δὲν ἐλησμόνησα.

Ἦτο φθινόπωρον καὶ ἤρχιζεν ἤδη νὰ καλονυκτώνῃ· ψυχροὶ πλέον οἱ ἄνεμοι ἐσύριζον διὰ τῶν ἀραιῶν του δάσους δένδρων, ταράσσοντες τὸν ριγηλὸν ὕπνον τῶν ἡμιγύμνων αὐτῶν κλαδίων, ἀφ᾽ ὧν, κλαυθμηρῶς γογγύζοντα, ἐστροβιλίζοντο ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἀναρίθμητα φύλλα. Κατὰ

τοιαύτας νύκτας, ἡ ἐκ διαλειμμάτων ὄπισθεν θολερῶν συννέφων προφαίνουσα σελήνη, αὐξάνουσα τὴν ἀγρίαν μελαγχολίαν τῆς Φύσεως διὰ τῶν ὠχρῶν, τῶν «νεκροχλώμων» αὐτῆς ἐπιχρώσεων, ἀντὶ νὰ παρηγορήση, πληροῖ τὴν καρδίαν τοῦ ὁδοιπόρου ἀορίστων φόβων καὶ ἐπανειλημμένων φρικιάσεων. Τὴν ἀγριότητα τοῦ ἡμετέρου ταξειδίου ἐπηύξανεν ἡ ἀνώμαλος ταχύτης, μεθ᾽ ἧς ὁ ὑψηλὸς ἡμῶν ἵππος παρήλαυνεν ἔμπροσθεν τῶν ἑκατέρωθεν τῆς ὁδοῦ ἀντικειμένων, πρὶν ἢ προφθάσω νὰ διακρίνω τὰ ἀμφίβολά των σχήματα πρὸς καθησύχασιν τῆς ὑπόπτου καρδίας μου. Ἡ διαρκὴς καὶ ἐπίσημος σιγὴ τοῦ Θύμιου, τὸ ἀπρομελέτητον τῆς ὁδοιπορίας, ὁ σκοπός, δι᾽ ὃν αὕτη ἐγίνετο, ὁ τρόπος τῆς φανταστικῆς ἐκείνης ἱππασίας, ἐν ᾗ κατὰ μὲν τὸ ἥμισυ ἐκρεμάμην ἀπὸ τῆς ζώνης τοῦ Θύμιου κατὰ δὲ τὸ ἥμισυ ἐλικνιζόμην ἐπὶ τῶν ὀπισθίων του ἵππου -

ταῦτα πάντα ἐνῶ ἐκράτουν τὴν παιδικήν μου καρδίαν ἐν διαρκῇ ἀνησυχίαν, ἐξῆπτον τὴν φαντασίαν μου μέχρι παραισθησίας.

Δὲν νομίζω νὰ ἠτένισα κατὰ τὴν νύκτα ἐκείνην παραδόξους συμπτώσεις νεφῶν, τῶν μὲν ἐπὶ τῶν δὲ φερομένων ὑπὸ τοῦ ἀνέμου, χωρὶς νὰ τὰ συμπληρώσω τῇ βοηθείᾳ τοῦ σεληνιακοῦ φωτὸς καὶ τῆς προκατειλημμένης φαντασίας εἰς πελώριον σύμπλεγμα παλαιστῶν ἀγωνιζομένων τὸν ὑπὲρ τῶν ὅλων κίνδυνον. Ὁ εἷς με τὸ λευκὸν καὶ πολύπτυχον αὐτοῦ ἐσώβρακον ἀνεμιζόμενον εἰς τὸν ἀέρα, μὲ τὰ εὐρέα, τὰ κεντητὰ «μανίκια» τοῦ ὑποκαμίσου του ἦτον ἀναμφιβόλως ὁ παππούς μου. Ὁ ἕτερος μὲ τὴν μακρὰν καὶ λυτὴν αὐτοῦ κόμην κυμαινομένην, μὲ τὰς λευκὰς ἐπὶ τῶν ὤμων πτέρυγας, μὲ τὸν φολιδωτόν του θώρακα περὶ τὸ στῆθος καὶ τὴν φλογίνην ρομφαίαν εἰς τὴν γυμνὴν δεξιάν του, αὐτὸς ἦτο βεβαίως ὁ

ἄγγελος. - Τόσας φορὰς τὸν εἶχον ἰδεῖ ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς θύρας τοῦ ἁγίου βήματος ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ χωρίου μας.

Ὁ καϋμένος ὁ παππούς! Πῶς θὰ τὰ βγάλη πέρα μὲ τόσον φοβερὸν ἀντίπαλον!..

Ὀσάκις, ἀπηυδημένος πλέον ἐκ τὲ τοῦ κόπου καὶ τῆς ὑπερβολικῆς ἐντάσεως τῶν νεύρων, ἔκλινον τὴν κεφαλὴν ἐπὶ τοῦ ὤμου καὶ ἔκλειον τοὺς ὀφθαλμούς, ὠνειρευόμην τὸν παπποὺν μακρὺν μακρὺν ἐξηπλωμένον χαμαὶ εἰς τὴν «σάλαν» τῆς γιαγιᾶς, μέσα εἰς τὸ ζωγραφημένον σάβανον, τὸ ὁποῖον τῷ εἶχε φέρει ἐξ Ἰερουσαλήμ, μὲ τὴν εἰκόνα τοῦ Σωτῆρος ἐπὶ τοῦ στήθους αὐτοῦ, μὲ τὰ κίτρινα κηρία κολλημένα εἰς τὰ κοκκαλιασμένα δάκτυλα τῶν ἐσταυρωμένων χειρῶν του. Βασιλικός, θρύμβος, ἐλίχρυσος, μυροφόροι καὶ ὅσα ἄλλα ἄνθη εἶναι ἔθος νὰ κοσμῶσι τοὺς γέροντας νεκρούς,

ἐκάλυπτον τὸν παπποῦν ἀπὸ τῆς μέσης καὶ κάτω· τὰ θυμιατὰ καὶ δυὸ λαμπάδες ἔκαιον ἐστημέναι ὑψηλὰ ἑκατέρωθεν τῆς κεφαλῆς του καὶ μεταξὺ τῶν λαμπάδων τούτων ἔκυπτεν, ἐπὶ σκαμνίου καθήμενον παιδίον τοῦ σχολείου, ἀναγινῶσκον μεγαλοφώνως τὸ ψαλτήριον καὶ φέρον ἐπιδεικτικῶς τὴν προκαταβεβλημένην αὐτῷ ἀμοιβὴν ἐπὶ τοῦ ὤμου: κόκκινον κεντητὸν μανδήλιον μὲ ἕνα κόμβον εἰς τὴν ἄκραν. Τὸ προσκεφάλαιον τοῦ παπποῦ ἦτο τὸ ἥμισυ τοῦ μεταξωτοῦ ἐκείνου προσκεφαλαίου, τὸ ὁποῖον τόσας φορὰς μᾶς ἔδειξεν ὑπερηφάνως ἡ γιαγιά, λέγουσα, ὅτι αὐτὸ ἦτο τὸ μαξιλάρι, ἐπὶ τοῦ ὁποίου πρὸ ἐννενήκοντα περίπου χρόνων ἐπάτησεν αὐτὴ καὶ ὁ νοικοκύρης της, ὅταν ἐστεφανόνοντο ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ. Τὰ πράγματα μὲ τὰ ὁποῖα ἦτο γεμισμένο τὸ προσκεφάλαιον τοῦ παπποῦ, ἦσαν τὸ ἥμισυ αὐτῶν ἐκείνων, τῶν ἀγνωρίστων πλέον τώρα, ἀνθέων καὶ λουλουδίων, μὲ τὰ ὁποῖα τοὺς

ἔρρανον οἱ παρευρεθέντες ὡς νεονύμφους κατὰ τὴν ἔξοδον αὐτῶν ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας. Τὰ ὀξέα τῶν θρηνωδῶν μοιρολόγια, ἱκανὰ νὰ κινήσωσιν εἰς δάκρυα καὶ αὐτὸν τὸν ἀπαθέστατον ἄνθρωπον, παρίστων τὸν πάππον μου, ὡς τὸν μᾶλλον ἀγαθόν, τὸν μᾶλλον ἐνάρετον ἄνθρωπον. - Διατὶ λοιπὸν ἡ κεφαλή του δὲν ἀναπαύεται ἐπὶ τοῦ προσκεφαλαίου ἐν ἡσυχίᾳ; Ἐπὶ τῆς μορφῆς αὐτοῦ διατὶ δὲν βασιλεύει ἡ ἁγία ἡμερότης, ἡ βαθέως ὀνειρευτικὴ ἐκείνη ἔκφρασις ἡ συνήθης ἐπὶ τῶν ἐν εἰρήνῃ διὰ παντὸς κεκοιμημένων γερόντων; Ἐπὶ τῶν πελιδνῶν αὐτοῦ χειλέων ψιθυρίζει, νομίζεις, θλιβερώτατον παράπονον! Ὑπὸ τὰς λευκὰς καὶ πυκνὰς αὐτοὺς ὀφρὺς οἱ ὀφθαλμοί του χύνουσι λάμψιν θαμβοῦ κρυστάλλου, ἀνοικτοί, ἀτενεῖς πρὸς τὴν θύραν τῆς οἰκίας! Ποῖον περιμένει; Ποῖον ἐκ τῶν ἀγαπητῶν του ἐπεθύμει λοιπὸν ἔτι νὰ ἰδῇ, καὶ ἀπέθανεν ὁ καϋμένος ὁ παπποὺς καὶ ἔμειναν ἀνοικτὰ τὰ

μάτια του;

Καὶ ἐξύπνων τεταραγμένος ἐκ τῆς φρίκης τοῦ ὀνείρου, καὶ ὤρθωνα ὀλίγον τὸν μαργωμένον μου λαιμὸν καὶ ἔκλινον τὴν κεφαλὴν πρὸς τὸ ἀντίθετον μέρος ἀποκοιμώμενος ἐκ νέου.

Ἐκεῖ μοὶ ἐφαίνετο, ὡσὰν νὰ ἐπέρασε πολὺ καιρός, ἀφ᾽ ὅτου ἀπέθανεν ὁ παππούς, ὡσὰν νὰ τὸν εἶχον θάψει πλέον εἰς ἕνα τάφον ἔμπροσθεν τῆς ἐκκλησίας. Ὁ τάφος ἦτον αὐτοῦ νεοσκαφής, ἀλλ᾽ ὁ παπποὺς δὲν ἔκειτο μέσα εἰς τὸ «κιβούρι» του· ἐκάθητο ἐπὶ τοῦ χώματος, ἀκουμβημένος εἰς τὸν λευκόν, τὸν λίθινον σταυρόν, ὑπὸ τὸ φῶς τῆς σελήνης. Εἰς τὸν πόδα τοῦ σταυροῦ ἔκαιε μικρὸς λύχνος καὶ ἐκάπνιζε θυμιατήριον· παρέκει ὑπῆρχε μικρὸν μελίχριστον «τσουρέκιον» καὶ πήλινον ἀγγεῖον γεμάτον ἐκ μαύρου παλαιοῦ οἴνου. Ἀλλ᾽ ὁ παπποὺς μὲ τὴν κουλοροειδὴ αὐτοῦ «σερβέταν» χαμηλὰ περὶ τὸ

μέτωπον, μὲ τὰ λευκά του ὀφρύδια καταιβασμένα, δὲν ἐφαίνετο εὐχαριστημένος ἀπ᾽ αὐτά, δὲν εἶχεν ὄρεξιν νὰ τὰ ἐγγίση· ἀλλ᾽ ἐκράτει τὸ θλιβερόν του βλέμμα προσηλωμένον εἰς τὸν δρόμον καὶ ἔβλεπεν, ἔβλεπεν, ἔβλεπεν, ὡσὰν νὰ ἐπερίμενε κανένα νὰ ἔλθη μεθ᾽ ὁλονὲν αὐξούσης ἀνυπομονησίας. Ἐκεῖ ἔξαφνα, ὡσὰν νὰ ἐξηντλήθη πλέον ἡ ὑπομονή του, ὁ παπποὺς ἐτινάχθη ἐκ τῆς θέσεώς του, ὑψηλὸς ὑψηλός, καὶ μαζὶ μὲ αὐτὸν ἐσηκώθη καὶ ὁ σταυρός, ἐφ᾽ οὗ ἐστηρίζετο, ὁ ὁποῖος ὅμως δὲν ἦτο πλέον ὁ σταυρὸς ἀλλ᾽ αὐτὸ ἐκεῖνο τὸ λευκόν, τὸ καμηλοϋψὲς τοῦ παπποῦ ἄλογον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐπέστρεφον ἐγὼ εἰς τὸ χωρίον, ἀσέλωτον, ἀχαλίνωτον, ὑπὲρ πότε ἰσχνὸν καὶ ἀγριωμένον. Ὁ παπποὺς ἐπήδησεν ἐπὶ τῆς ράχεώς του, καὶ ὁ ἵππος ἐρρίφθη μανιώδης εἰς τὸν ἀέρα, μὲ φλογώδεις ὀφθαλμούς, μὲ τεταμένους ἀχνίζοντας ρώθωνας, μὲ τὴν χαίτην ἀτάκτως κυμαινομένην.

Ἵππος καὶ ἀναβάτης ἐφαίνοντο τρέχοντες πρὸς ἐμὲ μετ᾽ ἀπεριγράπτου ἐκφράσεως ὀργῆς καὶ ἐκδικήσεως. Ἀλλ᾽ ἐνῶ ἀμφότεροι ἐφέροντο εἰς τὸν ἀέρα, ἐγὼ ἤκουον τοὺς κρότους τοῦ καλπάζοντος ἵππου καὶ ὑφιστάμην τοὺς ἐκ τῶν βημάτων αὐτοῦ κλονισμούς, ὡς ἐὰν ἐκαθήμην ἐγὼ ἐπὶ τῶν νώτων του. Ἡ μεγάλη του παπποῦ «σερβέτα», ξεσφιχθεῖσα κατὰ τὸ ἓν ἄκρον καὶ ἐκτυλιχθεῖσα, ἐσείετο ἀναπεπταμένη εἰς τοὺς ἀνέμους καὶ καθιστώσα τὴν ἐμφάνισίν του τόσον φανταστικῶς φρικώδη, ὥστε ἐφ᾽ ὅσον μὲ προσήγγιζεν, οὕτως ἔφιππος, ἐπὶ τοσούτον ηὔξανεν ἡ στενοχωρία μου, συνεσφίγγετο ἡ καρδία, ἰλιγγία ὁ νοῦς, ἐξέλιπον αἱ αἰσθήσεις μου. Δυὸ τρεῖς φορὰς ἐδοκίμασα νὰ φωνάξω βοήθειαν, νὰ ζητήσω ἔλεος, ἀλλ᾽ ἡ φωνή μου ἦτο κρατημένη. Ὅτε δὲ ὑπὸ τὸ κράτος καταπληκτικῆς ἀγωνίας ἐξέβαλον ἰσχυρᾶν κραυγὴν φρίκης, τότε μοὶ ἐφάνη, ὅτι ἐσηκώθη ἀπὸ τὸ στῆθος μου μία

μεγάλη μυλόπετρα. Διότι - ἐξύπνησα.

Περιττὸν νὰ εἴπω ὅτι μετὰ τοιαύτας συγκινήσεις δὲν ἐτόλμησα νὰ νυστάξω ἐκ νέου. Ἄλλως τὲ ἦτον ἤδη περὶ τὰ ἐξημερώματα καὶ ἐνόμιζον νὰ εἰσέλθωμεν μετ᾽ ὀλίγον εἰς τὸ χωρίον.

Ἐν τούτοις, ὅταν ἐξεπεζεύσαμεν πρὸ τῆς οἰκίας τοῦ παπποῦ, εἶχε παρέλθει καὶ ἡ μεσημβρία. Ὁ Θύμιος, χωρὶς νὰ προφέρει λέξιν, διηυθύνθη πρὸς τοὺς σταύλους διὰ νὰ περιποιηθῇ τὸν ἀποκαμόντα ἵππον. Ἐγὼ εἰσῆλθον εἰς τὸ πλακόστρωτον κατώγειον, ἀνοίξας ἀθορύβως τὴν θύραν. Βαθεία σιωπὴ ἐπεκράτει ἀνὰ τὴν οἰκίαν. Ἀλλὰ τὰ πάντα περὶ ἐμὲ ἦσαν ἀμετάβλητα· ἡ αὐτή, ὡς καὶ ἄλλοτε, καθαριότης παντοῦ, ἡ αὐτὴ τάξις, ἡ αὐτὴ ἀκρίβεια περὶ τὴν τοποθέτησιν ἑνὸς ἑκάστου οἰκιακοῦ σκεύους, μέχρι καὶ αὐτοῦ τοῦ διὰ

ποικιλοχρόων τσοχίνων λωρίδων κεκοσμημένου σαρώθρου. Μόνον τὰ ὑποδήματα τοῦ παπποῦ, τὰ πάντοτε ξεσκονισμένα καὶ «γλαμπερά», μόνον αὐτὰ δὲν εὑρίσκοντο μὲ τὰς μύτας αὐτῶν ἐστραμμένας πρὸς τὴν ἔξοδον, πρὸ τῆς θύρας τοῦ δωματίου, ἐν ᾧ συνήθως διημέρευεν ὁ γέρων. Ἡ ἔλλειψις αὕτη ἔκαμε τὴν οἰκία νὰ φανῇ εἰς τοὺς ὀφθαλμούς μου κενή, ἔρημος, ἐγκαταλελειμμένη. Ὁ παπποὺς ἔλειπεν! Καὶ ἐπειδὴ δὲν ἠδυνάμην νὰ ὑποθέσω, ὅτι ἔλειπεν εἰς κανὲν ταξείδιον, θλιβερὸν προαίσθημα ἀνεβίβασε τὰ δάκρυα εἰς τοὺς ὀφθαλμούς μου...

Ἔξαφνα ἐκ τοῦ βάθους τοῦ κατωγείου πρὸς τὰ δεξιά, ὅπου ἦτον ἡ θύρα τοῦ κελλαρίου ἀνοικτή, ἤκουσα γογγίζουσαν τὴν φωνὴν τῆς γιαγιᾶς μου. Παρέβαλον τὸ οὖς καὶ ἠκροάσθην. Ἡ γιαγιὰ ἐγόγγιζεν, ὡς συνήθως, καλοθέτουσα τὰ σκεύη καὶ μαλόνουσα ἐν τῷ μεταξὺ πρὸς τίνα.

- Ε; Θέλεις νὰ σὲ θρέφω; Θέλεις νὰ θρέφω «μούχτη», μωρὲ «τεμπέλη»; Ἀμ᾽ τὰ κουλά σου γιατί σὲ τἄδωσ᾽ ὁ Θεός; Γιὰ νὰ λογυρνᾶς καταπόδι μου; Ἄιντε, πᾶνε νὰ δουλέψης «χαϋμανᾶ», γιατί τώρα σὲ τινάζω τὴν γούνα σου ἄ!-

Καὶ ἐκ τοῦ κρότου, τὸν ὁποῖον ἔκαμνον οἱ «χαλέντζαις» (ὑψηλότατα τσόκαρα) αὐτῆς ἐπὶ τῶν πλακῶν τοῦ ἐδάφους, ἐσυμπέραινα ὅτι ἔτρεχε κυνηγοῦσα τίνα πρὸς πραγματοποίησιν τῆς ἀπειλῆς ἐκείνης. Ἐκεῖ ἐξώρμησε τῆς θύρας τοῦ κελλαρίου τρέχων πάσαις δυνάμεσιν ὁ γάτος τῆς οἰκίας, μὲ τὴν οὐρὰν ὑψηλὰ σηκωμένην καὶ μὲ μίαν ἔκφρασιν τῶν ὀφθαλμῶν, ὡς ἐὰν ἤθελε νὰ εἴπη καὶ εἰς ἐμὲ «ὁ σώζων σωζέτω τὴν ἑαυτοῦ ψυχήν!»

Ὤ! -ἐσκέφθην κατ᾽ ἐμαυτόν- ὁ καϋμένος ὁ παπποὺς ἀπέθανε, καὶ ἡ γιαγιά, ἀφοῦ δὲν ἔχει πλέον μὲ ποῖον νὰ τὰ βάλη,

μαλοκοπιέται μὲ τὸν γάτο της! Ἐκεῖ προέβαλε καὶ ἡ γιαγιά, γογγίζουσα μὲν ὅπως πάντοτε, ἀλλὰ μὲ τὸν βραχίονα ὑψωμένον καὶ μὲ τὸ «γλιτήρι» εἰς τὴν χεῖρα της.

Δὲν θὰ λησμονήσω ποτὲ τὴν ἔκφρασιν τοῦ προσώπου καὶ τὴν στάσιν τοῦ σώματος αὐτῆς, ὅταν μὲ εἶδεν οὕτως ἀπροσδοκήτως ἐν τῇ οἰκίᾳ.

- Ἐγού! ἀνεφώνησεν ἡ γιαγιά, μετὰ τίνας στιγμᾶς ἀφώνου ἐκπλήξεως, καὶ ἀφῆκε τὸ γλιτήρι νὰ πέση χαμαί, καὶ ἐκτύπησε δι᾽ ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν τὰ γόνατά της. Ἔπειτα, οὕτω προκεκλιμένη μὲ τὰς χεῖρας ἐπὶ τῶν γονάτων, μὲ ἠτένισεν ἐκ νέου διαποροῦσα καί, -ὡς ἐὰν ἐκοινολόγει τὸ πρᾶγμα πρὸς τὴν καρδίαν αὐτῆς- Ἦλθε τὸ Ξειδερό μας! εἶπε μετ᾽ ἀληθοῦς ἀγαλλιάσεως.

Ἐγὼ ὥρμησα νὰ χυθῶ εἰς τὰς ἀγκάλας της. Ἀλλ᾽ ἡ γιαγιά,

συνοφρυωθεῖσα αἴφνης καὶ παρατηροῦσα πρὸς ἐμέ, ὡς ἐὰν ἀμφέβαλλε τώρα περὶ τῆς ταυτότητός μου,

- Ἀμ᾽ ἀπὸ ποῦ ἔρχεσαι μωρὲ πολλακαμένε; εἶπεν ἐπιπληκτικῶς προσβλέπουσα. Ε; ἀπὸ ποῦ ἔρχεσαι! Ἀπὸ τὸ φεγγάρι ἔρχεσαι; Ἢ μήπως ἔφαγες ὅλο τὸ θειάφι τῶν Ἑβραίων καὶ ἦλθες νὰ μοῦ φέρης τέτοια κίτρινα μοῦτρα; Ἐγοὺ στὴν ντροπή! Ἐγοὺ ποὺ νὰ κατακάγεσαι, φόνισσα! Ἐγού, ἐγού, ἐγού! Μωρ᾽ τί στέκεις αὐτοῦ σὰν κρεμασμένος; Ἔ; τί στέκεις αὐτοῦ! Πιάσε νὰ φέρης λίγο νερὸ γρήγορα!

Καὶ λαβοῦσα ἡ γιαγιά μου, μοὶ ἐνεχείρισε μίαν λαγήναν εἰς ἑκατέραν τῶν ἀδρανῶς κρεμαμένων χειρῶν μου. Τὰς ἔλαβον μηχανικῶς ἀλλὰ δὲν ἐκινήθην.

Ἐγνώριζον, ὅτι οὐδεὶς πότε ὑπερέβη τὸ κατώφλοιον τῆς γιαγιᾶς χωρὶς ν᾽ ἀγγαρευθῆ, παρ᾽ αὐτῆς εἰς τίνα ὑπηρεσίαν.

Ἠξίουν ὅμως, ὕστερον ἀπὸ τὸν τρόπον καθ᾽ ὅν, καὶ τὸν σκοπὸν δι᾽ ὃν ἀνεκαλούμην ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, νὰ πληροφορηθῶ τί ἀπέγεινεν ὁ καϋμένος ὁ παπποὺς κατὰ τὸν μεταξὺ τοῦ ἀγγέλου καὶ αὐτοῦ ἀγώνα. Ἱστάμην λοιπὸν αὐτοῦ, κρατῶν τὰς λαγήνους ἀκουσίως καὶ ἀπορῶν πῶς νὰ θίξω τὸ ζήτημα τοῦτο, μετὰ τὴν συμπεριφορὰν τῆς συζύγου του καὶ τὴν ὑποδοχήν, ἥτις ἐγένετο εἰς ἐμὲ τὸν ἐπίκουρον. Ἀλλ᾽ ἡ γιαγιά, μὴ συνηθισμένη εἰς τοιαύτας ἀναβολὰς τῶν προσταγῶν της,

- Τί στέκεις ἔτσι, μωρὲ «Σαψάλη»; Ε; τί στέκεις ἔτσι! ἐφώναξεν. Φοβᾶσαι νὰ μὴν πέσουνε τὰ νεφρά σου; Οὔ! ποὺ νὰ κατακάγεσαι, ποὺ μοῦ ἤθελες καὶ πουκάμισο μὲ κολάρο! Ἀχρημάτιστε! Πολλακαμένε! Ἀκαμάτη!...

Ἡ γιαγιά, εἰς τοιαύτας περιστάσεις, ὡμοίαζε μὲ τοὺς

μηχανισμοὺς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι, ὅταν ἅπαξ χορδισθῶσι, πρέπει νὰ παίξωσι πλέον τὴν μουσικὴν αὐτῶν μέχρι καὶ τοῦ τελευταίου τόνου. Διαφορὰ ὑπῆρχε μόνον ἐν τούτῳ, ὅτι τὴν μουσικὴν τῆς γιαγιᾶς οὐδεὶς ὑπέμεινε νὰ τὴν ἀκούση ποτὲ μέχρι τέλους. Μόλις λοιπὸν προελόγισεν ἐκείνη ὡς ἀνωτέρω, ἐγὼ ἔσφιγξα τὰς λαγήνους καὶ ἔσπευσα ν᾽ ἀπέλθω διευθυνόμενος πρὸς τὴν βρύσιν. Ἡ ὑπακοή μου ἐν τούτοις δὲν ἴσχυσε νὰ τὴν διακόψη. Ἡ γλώσσα τῆς γιαγιᾶς ἐξηκολούθησε τὸν σκοπὸν αὐτῆς τὶς οἶδε πόσην ὥραν καὶ μετὰ τὴν ἀναχώρησίν μου, διότι, ὅταν ἐπέστρεψα ἐγώ, ἐκείνη ἐγόγγιζεν ἀκόμη πολὺ ἰσχυρότερον, παρ᾽ ὅτι ἔκαμνε συνήθως χωρὶς τίνος αἰτίας. Διὰ τοῦτο, ὅταν λαβοῦσα τὰς γεμάτας λαγήνους ἐκ τῶν χειρῶν μου, ἀντικατέστησεν αὐτὰς διὰ δυὸ κενῶν, δὲν ἐσκέφθην νὰ διστάσω ποσῶς, ἀλλ᾽ ἔδραμον πρὸς τὴν βρύσιν προθυμότατα τώρα, ἵνα τὴν ἐξιλεώσω.

- Ποῦ εἶναι ὁ παππούς, γιαγιά; Ἠρώτησα εὐλαβῶς, ἐπιστρέψας μετ᾽ ὀλίγον καὶ εὑρὼν αὐτὴν εἰς τὰ καλά της, πιθανῶς διότι δὲν ὑπῆρχεν ἄλλη τις ἐργασία πρόχειρος δι᾽ ἐμέ.

- Ἄμ᾽ ποῦν᾽ τος γιά; ποῦν᾽ τος! ἀνέκραξεν ἐκείνη, χορδισθεῖσα τώρα ἐπὶ ἄλλου τόνου: Ἐπῆγε καὶ μὲ ἄφηκε! Ὁ «χαϊμανᾶς»! Ὁ «τεμπέλαρος»! Ὁ ἀχρημάτιστος! ὁ ἀκαμάτης! καὶ οὕτω καθεξῆς ὁ... ὁ... ὁ... μέχρι τέλους.

Ἡ γιαγιὰ - ἐσκέφθην κατ᾽ ἐμαυτὸν - θὰ ἔχη τὴν ἀπαίτησιν νὰ βγαίνη ὁ παπποὺς ἀπὸ τὸν τάφον νὰ κάμνη τὰς ἐργασίας μ᾽ ὅσας τὸν ἐπεφόρτιζεν ἐν ὅσῳ ἔζη, καὶ τὸ ἑσπέρας νὰ γυρίζη πάλιν ὀπίσω εἰς τὸν λάκκον του!

- Τώρα ποὺ δὲν ἔχει δουλειά, τί νὰ κάμνη ἄρα γὲ ὁ καϋμένος ὁ παππούς; εἶπον ἔπειτα χαμηλοφώνως καὶ τρόπον τινὰ πρὸς

ἐμαυτὸν διαλεγόμενος.

- Ἂμ᾽ λιάζεται! Ὑπέλαβεν ἡ γιαγιὰ χορδιζομένη εἰς ὑψηλότερον τόνον. Λιάζει τὴν κοιλιά του! Ὁ ψωμοκαταλύτης. Ὁ χαραμοφᾶς. Ὁ ἀνάξιος! ὁ... ὁ... ὁ... πάλιν μέχρι τέλους. Περίεργον πράγμα! ἐσκέφθην ἐγώ. Ὡς καὶ στὸν ἄλλον κόσμο τὸν παραφυλάγει τὸν ἄνθρωπο, γιὰ νὰ ξεύρει τί κάμνει!

- Καὶ ποῦ τὴν λιάζει τὴν κοιλιά του, γιαγιά; Ἠρώτησα τώρα μετὰ δειλίας, διότι τὴν ὑπέθεσα ἱκανὴν νὰ ἠξεύρη καὶ ἂν ὁ παπποὺς λιάζεται εἰς τὸ θάλπος τοῦ Παραδείσου ἢ εἰς τὸν καύσωνα τῆς Κολάσεως.

- Ἂμ πάνου στὴν «Μπαήρα»! - Ἐφώναξεν ἐκείνη ἐξαφθεῖσα καὶ πάλιν. Πάνου στὴν Μπαήρα! Δὲν τὸν ξεύρεις; Τὸν σαχλιό! Τὸν «σουρτούκη»! Τὸν «χουλούζη»... Τὸν... Τὸν... Τὸν... - Ταύτην τὴν φορὰν δὲν ἐπερίμενα νὰ τελειώση. Ἐξέδραμον τῆς

οἰκίας χωρὶς νὰ εἴπω λέξιν.

Ἡ «Μπαήρα» εἶναι τὸ πρὸς βορρᾶν τῆς οἰκίας τοῦ παπποῦ μέγα βραχῶδες ὕψωμα, ἐφ᾽ οὗ ἄλλοτε ἦτον ἐκτισμένη ἡ ἀκρόπολις τοῦ τόπου, νῦν δὲ ὑψοῦται ἐπὶ τῶν πελασγικῶν αὐτῆς τειχῶν τὸ τουρκικὸν διοικητήριον καὶ οἰκίαι τινὲς τῶν ἐγκρίτων ὀθωμανῶν, γραφικώτατον παρέχουσαι θέαμα ἐν τῇ ποικιλίᾳ τῶν χρωμάτων καὶ τῇ ἀνωμαλίᾳ τοῦ ρυθμοῦ αὐτῶν. Τὰ οἰκοδομήματα ταῦτα προστατεύοντα τὴν μεσημβρινὴν τοῦ ὑψώματος πλευρὰν ἀπὸ τῶν βορείων καὶ τῶν ἀνατολικῶν ἀνέμων καὶ συγκεντροῦντα καὶ ἀντανακλῶντα τὰς ἐλευθέρας τοῦ ἡλιακοῦ φωτὸς ἀκτίνας, παρέχουσι θαλπερὸν πρὸ αὐτῶν καταφύγιον καὶ κατ᾽ αὐτὸν ἀκόμη τὸν χειμώνα.

Ὁ παππούς, ὁσάκις ἐβαρύνετο πλέον τὰ συναξάρια τῆς γιαγιᾶς ὑπεξέκλεπτεν ἑαυτὸν ἐπιτηδείως καὶ ἀνερριχάτο τὸ

ἄναντες ἐκεῖνο βράχωμα, ὅπως καθήση ἐπὶ τίνας ὥρας ὑψηλὰ εἰς τὸν ἥλιον. Τὴν ἐκλογὴν τῆς θέσεως τὴν ἐδικαιολόγει διαβεβαιῶν ὁ παπποὺς ὅτι μαζὶ μὲ τὸ θάλπος ἐκεῖ ἐπάνω ἀπελάμβανε καὶ τὸ μαγευτικὸν θέαμα τοῦ πανοράματος τῆς χώρας.

Ὅλος ὁ κόσμος ἐν τούτοις ἐγνώριζεν ὅτι ὁ παπποὺς ἀνέβαινε τόσον ὑψηλά, διότι ἕνεκα τῶν ρευματισμῶν της ἡ γιαγιὰ μόνον αὐτοῦ ἐπάνω δὲν εἰμποροῦσε νὰ ἀναβῇ διὰ νὰ τὸν περιμαζεύση.

Ἐκεῖ ἐπάνω λοιπόν, εἰς τὸ ὑψηλότατον μέρος τῆς ἀκροπόλεως, ἔσπευσα ν᾽ ἀναβῶ, κ᾽ ἐκεῖ, ἐπὶ τῆς συνήθους, τῆς γνωστῆς αὐτοῦ θέσεως, εἶδον τὸν παπποὺν καθήμενον εἰς τὸν ἥλιον μὲ τὴν κουλοροειδὴ αὐτοῦ «σερβέταν» περὶ τὴν κεφαλήν, μὲ τὸ λευκότατον αὐτοῦ ἐσώβρακον. - Τὸ τσόχινόν

του σαλιβάριον, δὲν τῷ ἐπέτρεπε ἡ γιαγιὰ νὰ τὸ φορέση εἰ μὴ μόνον κατὰ τὰς ἑορτὰς καὶ τὴν ἡμέραν τοῦ ὀνόματός της. - Εἰς τὰς χεῖρας του ἐκράτει ὁ παπποὺς μίαν κάλτσαν -τῆς γιαγιᾶς ὑποθέτω- πλέκων αὐτὴν μὲ μεγάλας πυξίνας βελόνας, τὰς ὁποίας τόσον ἐπιτηδείως ἤξευρε νὰ κατασκευάζη καὶ νὰ χειρίζηται. Ἐπὶ μίαν στιγμὴν ἐνόμισα ὅτι ὀνειρεύομαι ἀκόμη.

Ἀλλ᾽ ὑπὸ τοὺς σπεύδοντας πόδας μου κυλιόμενα τὰ χαλίκια καὶ τὰ χώματα τοῦ ἀνωφεροῦς ἐδάφους προεκάλεσαν τὴν προσοχὴν τοῦ γέροντος. Μόλις ἐσήκωσε τὸ βλέμμα ἀπὸ τοῦ ἐργοχείρου του καὶ μὲ ἀνεγνώρισε:

Γεωργάκη μου, ποιὰν ἀγαπᾶς
κ᾽ ὀλημερὴς τὴν τραγουδᾶς;

Αὐτὸ ἦτο τὸ δίστιχον, δι᾽ οὗ μὲ ὑπεδέχετο πάντοτε μὲ ἀνοικτὰς τὰς ἀγκάλας ὁ ἀγαθώτατος γέρων.

Αὐτὸ δὲν ἦτο πλέον ἀπάτη. Δὲν ἦτο φάντασμα. Ὁ παππούλης ἐβρόντηξε τὸν ἄγγελον χαμαὶ καὶ τὴν «ἐσκαπούλισεν»! - ἐσκέφθην κατ᾽ ἐμαυτόν. - Τί χαρά! Τί ἀγαλλίασις!...

- Ἐπῆγες εἰς τὴν Πόλη, ψυχή μου, εἶπεν ὁ παππούς, ὅταν ἐτελείωσαν αἱ περιπτύξεις καὶ τὰ φιλήματα, καὶ ἐστέγνωσαν τὰ δάκρυά μου. - Ἐπῆγες εἰς τὴν Πόλη. - Εἶδες πολὺν κόσμον!

- Ναί, παππού. Εἶδα τὴν Συληβριὰ μὲ τὸ Παραπόρτι ἀψηλὰ ἀψηλὰ καὶ μὲ κάτι μύλους ποὺ ἔχουν φτερὰ καὶ γυρίζουν μὲ τὸν ἄνεμο!

- Ἂς τ᾽ αὐτά! Εἶπεν ὁ παππούς. Ἐπέρασες ἀπὸ τὴν χώρα, ποὺ ψήν᾽ ὁ ἥλιος τὸ ψωμί; Καὶ εἶδες τοὺς Σκυλοκεφάλους;

- Ὄχι, παππού! Δὲν τοὺς εἶδα. Ποῦ εἶναι αὐτοὶ οἱ Σκυλοκέφαλοι;

- Νά, κομμάτι παρ᾽ ἐδῶ ἀπὸ τὴν χώρα, ποὺ ψήν᾽ ὁ ἥλιος τὸ ψωμί. Εἶπεν ὁ παππούς, σημειῶν τὸ «παρ᾽ ἐδῶ» εἰς τὸν ὁρίζοντα διὰ δεικτικῆς χειρονομίας, ὡς κάμνουν οἱ γεωγράφοι, ὅσοι ἐπεσκέφθησαν τὰ μέρη περὶ ὧν διδάσκουσι.

- Ἀπ᾽ ἐμπρὸς εἶναι ἄνθρωποι -ἐξηκολούθησεν ὁ παππούς- καὶ ἀπὸ πίσω σκύλοι. Ἀπ᾽ ἐμπρὸς μιλοῦν καὶ ἀπὸ πίσω γαυγίζουνε. Ἀπ᾽ ἐμπρὸς σὲ καλοπιάνουν καὶ ἀπὸ πίσω σὲ τρῶνε! Γι᾽ αὐτό, ψυχή μου, καλλίτερα ποὺ δὲν ἐπῆγες.

- Ὦ! βέβαια καλλίτερα! εἶπον ἐγώ. Καλλίτερα ποὺ δὲν μ᾽ ἔφαγαν κ᾽ ἐπήγα στὴν Πόλη μὲ τὸ καΐκι. Νὰ ἰδῆς δά, παππού, καὶ τὴν θάλασσα! Ἔτσι ὡς πάνου γεμάτη νερό! καὶ μέσα στὸ νερὸ τὰ καΐκια. - Φσσ! Φσσ περπατοῦν μὲ τὰ πανιὰ φουσκωμένα!

- Ἂς τ᾽ αὐτά! Εἶπεν ὁ παπποὺς πάλιν. Ἐπέρασες ἀπὸ τῆς

θάλασσας τὸν ἀφαλὸ καὶ εἶδες τὸ νερὸ ποὺ γυρίζει γύρω, γύρω, γύρω, σὰν ποὺ γυρίζ᾽ ἡ γιαγιά σου ἡ Χατζίδενα τὴν ἄρμη στὴν «μπακήρα», καὶ γίνεται μία τρύπα μέσ᾽ στὴν μέση;

-Ὄχι, παππού, δὲν τὸ εἶδα!

-Ὤχ! ψυχή μου! Δὲν εἶδες τίποτε λοιπόν!

- Καὶ ποῦ εἶναι αὐτό, παππού;

- Αὐτὸ εἶναι, ἔτσι κομμάτι παρ᾽ ἐδῶ, εἶπεν ὁ παπποὺς δεικνύων εἰς τὸν ὁρίζοντα διὰ τῆς χειρὸς -ἐκεῖ ὅπου εὑρίσκεται καὶ ἡ Φώκια, ἡ μάνα τ᾽ Ἀλεξάνδρου. Αὐτὴν τὴν εἶδες κἀν τὴν εἶδες;

-Ὄχι, παππού! δὲν τὴν εἶδα!

-Ἄχ! ψυχή μου, ἀνεστέναξε βαθύτερον ὁ παππούς, τίποτε δὲν εἶδες! τίποτε!

- Καὶ πῶς εἶναι ἡ Φώκια, παππού;

- Νὰ ἔτσι -εἶπεν ὁ παπποὺς χειρονομῶν οὕτως, ὡς ἐὰν εἶχεν τὴν Φώκιαν ἐνώπιόν του καὶ μοὶ ὥριζεν ἀνατομικῶς τὰ μέλη της.- Ἀπὸ τὸν ἀφαλὸ καὶ πάνου εἶναι ἡ ἐμορφότερη γυναίκα, ἀπὸ τὸν ἀφαλὸ καὶ κάτω εἶναι τὸ φοβερώτερο ψάρι. Κάθεται στὸν πάτο τῆς θάλασσας. Μὰ κεῖ ποὺ σκιαχθῆ κανένα καράβι ποὺ περνᾶ ἀπὸ πάνω, κάμνει μία χόπ! καὶ βγαίνει στὴν ἐπιφάνεια· κάμνει μία χάπ! καὶ ἁρπάζει τὸ καράβι μὲ τὸ χέρι της καὶ τὸ σταματᾶ. Ἀπαί, φωνάζει τὸν καπετάνο καὶ τὸν ἐρωτᾶ: Ἀλέξανδρος ὁ Βασιλεὺς ζῆ καὶ βασιλεύει; Τρεῖς φοραὶς τὸν ἐρωτᾶ, ψυχή μου, καὶ τρεῖς φοραὶς ὁ καπετάνος σὰν τῆς εἰπῆ πὼς ζῆ καὶ βασιλεύει, τὸν ἀφήνει καὶ πάγει στὴν δουλειά του. Σὰν τῆς εἰπῆ πὼς δὲν ζῆ, τὸν βουλᾶ καὶ τὸν πνίγει!

Καὶ ἀναποδίσας τὴν κάλτσαν τῆς γιαγιᾶς καὶ σείσας αὐτὴν

οὕτως, ὥστε νὰ πέση τὸ ἐντὸς αὐτῆς κουβάριον, μοὶ ἔδειξε πὼς ναυαγοῦν τὰ πλοῖα ὁ παππούς, καὶ -Γιαὐτὸ ἐπρόσθεσε- καλλίτερα, ψυχή μου, ποὺ δὲν τὴν εἶδες.

- Ὤ βέβαια καλλίτερα, παππού! Γιατί, διές, πῶς θὰ ἐπήγαινα στὴν Πόλη σὰν ἰπνίγομουν; Νὰ ἰδῆς δὰ παππού, τί μεγάλη ποὺ εἶναι ἡ Πόλη, καὶ τί λογῆς λογῆς ἄνθρωποι ποὺ εἶν᾽ αὐτοῦ καὶ χανούμισσαις καὶ βασιλοπούλ...

- Ἄς τ᾽ αὐτά!!! διέκοψεν ὁ παπποὺς πάλιν, ὡς ἐὰν ὡμίλουν περὶ πραγμάτων κοινῶν καὶ τετριμμένων. Εἶδες τὸν τόπο, ποὺ εἶναι οἱ ἄνθρωποι οἱ μαρμαρωμένοι;

- Ὄχι, παππού! Δὲν τὸν εἶδα!

- Ἄαχ! ψυχή μου. Τίποτε δὲν εἶδες, στὴν ζωή σου, τίποτε!

- Καὶ ποῦ εἶν᾽ αὐτὸ παππού;

- Αὐτό, εἶπεν ὁ παπποὺς ὡς ἄνθρωπος συγκεντρῶν τὴν μνήμην του, αὐτὸ εἶναι βαθειὰ μέσα σ᾽ ἕνα δάσος. Μέσα σ᾽ ἕνα σπήλαιο. Ἔτσι καθὼς ἔμβης ἀπ᾽ αὐτὴν τὴν μεριά, βλέπεις ὅλους τοὺς ἀνθρώπους ποὺ ἔγειναν μάρμαρο. Γιατί αὐτοῦ μέσα εἶναι μία μάγισσα, ποὺ ὅποιον διῆ πὼς περνᾶ, καὶ τὸν ἀγαπήση, τὸν παραπλανᾶ νὰ ἔμβη αὐτοῦ μέσα καὶ τὸν κάμνει μάρμαρο καὶ τὸν ἔχει αὐτοῦ πέρα στημένο, γιὰ νὰ μὴ τῆς φύγη. Ὅποτε θέλει αὐτή, παίρνει τὸ ἀθάνατο νερὸ καὶ τοῦ στάζει τρεῖς κόμβους ἐπάνω στὴν κορφή, καὶ ἐκεῖ στὴν στιγμὴ τὸ μάρμαρο μαλακόνει καὶ γίνεται ἄνθρωπος ἐμμορφότερος ἀπὸ πρῶτα. Τότε κάθεται καὶ τρώγει καὶ πίνει καὶ διασκεδάζει μαζί του· σὰν διασκεδάση κ᾽ ὕστερα, μιὰ τὸν βλέπει καλὰ καλὰ στὰ μάτια καὶ τὸν κάμνει πάλι μάρμαρο. Γιαὐτό, ψυχή μου, καλλίτερα ποὺ δὲν τὴν εἶδες!

- Ποτὲ δὲν ἀμφέβαλον ὅτι ὁ παππούς μου ἦτο πολύπειρος,

κοσμογυρισμένος ἄνθρωπος. Ἀλλ᾽ ὁπωσδήποτε ἐπέστρεφον καὶ ἐγὼ ἀπὸ τὸ μακρότερον -μετὰ τὸν Ἅγιον Τάφον- ταξείδιον, ἀπὸ τὴν Πόλιν. Εἶχον ἰδεῖ τόσα καὶ τόσα πράγματα. Ἐνόμιζον λοιπόν, ὅτι ἔφερον μετ᾽ ἐμαυτοῦ ἀφηγητικὴν ὕλην, ἱκανὴν νὰ ἐνασχολήση ἐπὶ τίνας τουλάχιστον ἡμέρας τὴν προσοχήν, ἂν οὐχὶ τὸν θαυμασμὸν τοῦ γέροντος. Ἀλλ᾽ ὅτε τὸν ἤκουσα νὰ προφέρη οὕτως ἀκαταδέκτως καὶ περιφρονητικῶς ἐκεῖνο τὸ «Ἂς τ᾽ αὐτά!», νὰ διακόπτη τὰ σπουδαιότερά μου θέματα, ὡς ἐὰν ἦσαν μηδὲν δι᾽ αὐτόν, καὶ νὰ ἀντικαθιστᾶ ταῦτα δι᾽ ἰδίων τόσον θαυμαστῶν, τόσον ἀγνώστων εἰς ἐμὲ διηγημάτων, ἔπαιξα κατησχυμένος ὑπὸ τὸ μέγεθος τῆς ἀνεξαντλήτου κοσμογνωσίας αὐτοῦ καὶ δὲν ἐτόλμησα πλέον νὰ εἴπω τίποτε.

Μετὰ πολλὴν ὥραν σιωπῆς, καθ᾽ ἣν ἠσθανόμην τὸν παπποὺν θριαμβεύοντα ἐπὶ τῆς ἀπειρίας μου, ὕψωσα ἐκ νέου τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς αὐτόν:

- Πολλὰ ταξείδια θὰ ἔκαμες εἰς τὴν ζωήν σου! τῷ εἶπον. Καὶ ἐπρόφερα τὰς λέξεις μετὰ θαυμασμοῦ, πολλῆς μετέχοντος τῆς κολακείας.

Ὁ παπποὺς ἐξαφνίσθη. Προφανῶς ἡ ἐρώτησις τῷ ἦλθεν ἀπροσδόκητος. Ἐπὶ τίνας στιγμᾶς μὲ ἠτένισεν ὡς ἄνθρωπος σιγηλὰ διαμαρτυρόμενος κατὰ τίνος συκοφαντίας. Εἶτα, - Ἐγώ; εἶπεν, Ἐγὼ ταξείδια; Ἡ γιαγιά σου, ἡ Χατζίδενα!

Ἐν τῇ προφορᾷ τῶν λέξεων τούτων ὑπεννοεῖτο ὁλόκληρος ἱστορία. Ἐπειδὴ ὅμως ἐγὼ δὲν ἔδειξα ὅτι ἐκατάλαβα τὴν σημασίαν αὐτῆς, ὁ παπποὺς προσέθηκε τὴν ἱστορίαν χαμηλή τη φωνή:

Μιὰ φορὰ -τότε δὲν ἦτον ἀκόμη Χατζίδενα- Ψυχή μου, τῆς λέγω, ἐτάχθηκα νὰ πάγω στὴν Σαρακηνοῦ, στὸ πανηγύρι.

- Νὰ πᾶς βέβαια, νὰ πᾶς, λέγ᾽ αὐτή. Ἔ; Τί σὲ θέλω δωπέρα; Τί

σὲ θέλω! νὰ κάθεσαι νὰ μὲ φυλάγης; -Και χαμηλώσας ἔτι μᾶλλον τὴν φωνήν- «ὁ τέτοιος καὶ τέτοιος καὶ τέτοιος» προσέθηκεν ὁ γέρων ἐκφραστικῶς. - Πολὺ καλά, ἐξηκολούθησεν ἔπειτα. Σοῦ κάμνω, ψυχή μου, ὅλαις ταὶς ἑτοιμασίαις. Ξυρίζομαι, στολίζουμαι, σελώνω τ᾽ ἄλογο, βάλλω τὸ σταυρό μου νὰ καβαλικέψω - Νά σου την, καὶ παρουσιάζεται. - Καὶ χαμηλώσας τὴν φωνὴν οὕτως ὥστε μόλις ν᾽ ἀκούεται ὁ παππούς,

- Μωρέ, ποῦ νὰ πάθης, ποῦ νὰ δείξης, ποῦ θὰ πᾶς; -Είπε, μιμούμενος τῆς γιαγιᾶς τὰ σχήματα.- Ε; ποῦ θὰ πᾶς;

- Στὴν Παναγία, ψυχή μου, στὴν Σαρακηνοῦ.

Μωρὲ θ᾽ ἀφήσης τὴν ἀγελάδα νὰ πᾶς στὴν Παναγία; Μωρέ, τέτοιε, καὶ τέτοιε καὶ τέτοιε, τὸ πανηγύρι τὸ συλλογέσαι, καὶ τὴν ἀγελάδα, τὴν γκαστρωμένη τὴν ἀγελάδα, δὲν τὴν

συλλογέσαι; Ποὺ εἶναι στὴν ἑβδομάδα της, δὲν τὴν συλλογέσαι;

Τώρα, θέλω νὰ τῆς συντύχω, εἶπεν ὁ παπποὺς ἀναλαβὼν τὴν στάσιν του, μὰ ποῦ δὲν σ᾽ ἀφήνει νάρθης στὴν ἀράδα; Σὰν εἶδα ποὺ δὲν τὰ βγάζω στὸ κεφάλι:

- Καλό, ψυχή μου, τῆς λέγω. Ἐγὼ -«Ἐβασκέστισα».

- Ἂμ᾽ ὁ κόσμος; ὁ κόσμος τί θὰ πῆ! Ποὺ ἔκαμες ἑτοιμασίας κ᾽ ἀγόρασες τὰ κεριὰ καὶ τὸ λάδι καὶ τὸ θυμίαμα! Καὶ τ᾽ ἄλογο; τ᾽ ἄλογο τί θὰ πῆ ποὺ τὸ καλίβωσες καὶ τὸ σέλωσες; Τ᾽ ἄλογο θέλει δρόμο! Εἶπεν ὁ παπποὺς κλείσας πρὸς ἐμὲ ἐκφραστικῶς τὸν ὀφθαλμὸν καὶ περιμένων νὰ τὸν ἐννοήσω. Καὶ περιμένων εἰς μάτην.

Δὲν καταλαμβάνεις; -ανεφώνησεν ἐπὶ τέλους,- ὁ καυγᾶς ἦταν γιὰ τὸ πάπλωμα! Τὴν ἐσήκωσα, ψυχή μου, τὴν ἐκάθισα πάνω

στ᾽ ἄλογο, καὶ τὴν ἔστειλα στὸ πανηγύρι μὲ τὸν ἀδελφό της.

- Κ᾽ ἐσὺ παππού;

- Ἐγώ, ψυχή μου, ἐφύλαγα μέσ᾽ στὸν σταῦλο νὰ γεννήσ᾽ ἡ ἀγελάδα. Καὶ ἄφησε σὺ ποὺ δὲν ἐγέννησε, τὸ γδάρμα, προσέθηκεν ἔπειτα, ὡσὰν νὰ ἔπταιε τὸ ζῶον διὰ τὴν ἀποτυχίαν, μόνο μου ἐσήκωσε «τ᾽ ὀγούρι», ἀπὸ τὰ ταξείδια, καὶ ὅσαις φοραὶς ἐκίνησ᾽ ἀπὸ τότε γιὰ ταξείδι, ψυχή μου, βρέθηκεν ἐμπόδιο μέσ᾽ στὸν δρόμο μου!

- Πῶς, παππού;

- Αἴ! εἶπεν ἐκεῖνος, ἀμηχανῶν, πῶς νὰ συνδυάση τὰ ὁδοιπορικά του ἀτυχήματα μὲ τὸν καθυστερήσαντα τοκετὸν τῆς ἀγελάδος. Αὐτὸ κ᾽ ἐγὼ δὲν τὸ ξέρω. Μά, σὰν εἶναι μέσα ναικατωμένη ἡ γιαγιά σου, ἡ Χατζίδενα, πᾶνε σὺ πλειὰ ναύρης λογαριασμό! Πῶς σου τὸ κατάφερνε, ψυχή μου, πῶς

σου τὸ μαστόρευε - εἶναι νὰ χάσης τὸν νοῦ σου! Ὅσαις φοραὶς ἑτοιμάσθηκα νὰ ταξιδεύσω - Πότ᾽ ἐγεννοῦσε κἄνα πράμμα, πότε ξεπετοῦσε τὸ μελίσσι, πότ᾽ ἀρρωστοῦσε κανένας, πότε ἤρχονταν «μουσαφίρης» - Θαρρεῖς ποὺ τὰ εἶχε παραγγελμένα, ψυχή μου, ἴσα ἴσα τὴν ὥρα ποὺ ἔκαμνα τὸν σταυρό μου νὰ καβαλικέψω!

Τόσα χρόνια πανδρεμμένος, ἐγὼ ἔκαμνα ταὶς ἑτοιμασίαις κ᾽ ἐκείνη πήγαινε στὸ ταξείδι! Ἔτσι στὸ Ραιδεστό· ἔτσι στὴν Συληβριά· ἔτσι στὴν Μήδεια· ἔτσι παντοῦ. Ἕνα ταξείδι, ψυχή μου, αὐτὸ τὸ μελετοῦσα στὰ κρυφά, το φύλαγα γιὰ λόγου μου. Καιροὺς καὶ χρόνους ἐμάζευα τὰ «μαδιὰ» καὶ τὰ ἔκρυβα ὅπου κι᾽ ὅπως εἰμποροῦσα. Σὰν ἐμάζωξα πενήντα χιλιάδες γρόσια, τὸ βάλλω μία μέρα στὸ «κέφι», καὶ φωνάζω τὴν γιαγιά σου - Ὅταν τὸ εἶχα στὸ κέφι δὲν τὴν ἐγιώρταζα πολὺ πολύ·- Τῆς λέγω λοιπόν, ψυχή μου, ἔτσι δὰ μ᾽ ἀπόφασι: -

Χρουσῆ! Ἐβάλθηκα νὰ πάγω σὲ ταξείδι, κύτταξε μὴν εἶναι κανένα πράμμα ἑτοιμόγεννο, ἢ ἄρρωστο, ἢ χρειαζούμενο, καὶ κύτταξε μὴν ἔμβη κανένας «μουσαφίρης» στὸ σπίτι γιατί, διές, τοῦ σπάζω τὰ πόδια του! Καὶ ὁ παπποὺς ἔκαμεν ὡς ἐὰν ἐθαύμαζε τὸν ἑαυτόν του πῶς τὰ ἐκατάφερεν. Σὲ ἤθελα, εἶπεν εἶτα πρὸς ἐμέ, νὰ τὴν διης πῶς τὰ ἐχρειάσθηκε! Τσιμουδιὰ δὲν ἔβγαλε! Κ᾽ ἐγὼ αὐτὸ ἤθελα. Στέλνω, ψυχή μου, στὸν πνευματικὸ κ᾽ ἔρχεται κ᾽ ἐξομολογοῦμαι· φωνάζω τὴν γιαγιά σου μπροστά του καὶ τῆς γράφω ὅλον τὸν βίον ἐπάνω της. Φωνάζω τοὺς χωριανοὺς καὶ παίρνω συγχώρεσι ἀπὸ τὸν καθένα, γιατί διες, ψυχή μου, τὸ ταξείδι εἶναι τὸ μακρύτερο ταξείδι τοῦ κόσμου, κ᾽ ἐμεῖς ἔχουμε ζωὴ καὶ θάνατο!

Τὴν ἄλλη τὴν ἡμέρα τραβῶ τὸ ἄλογο καὶ κάμνω τὸν σταυρό μου νὰ καβαλικέψω. Ἡ γιαγιά σου· -τότε δὲν ἦτον ἀκόμη Χατζίδενα- ἔσκυψεν ἀπὸ τὴν θύρα νὰ μὲ διή· ἐγὼ τὸ εἶχα

«τσατισμένο»· κύτταξε! Μιὰ νὰ μ᾽ ἔβγαζε τίποτε στὴν μέση, τῶπαιρνεν ἡ εὐχή! Ἡ γιαγιά σου τὸ ἤξευρε· δὲν εἶπε λόγο. Κ᾽ ἐγὼ αὐτὸ ἤθελα. Σὰν ἔκαμα τὸν σταυρό μου νὰ καβαλικέψω,

- Ἔλα, Χρουσή, τῆς εἶπα, ἔχουμε ζωὴ καὶ θάνατο, συχώρα με καὶ Θεὸς σχωρέσοι σε! Ἐκεῖ, ψυχή μου, τὴν παίρνουν τὰ κλάματα, εἶπεν ὁ παπποὺς τεταραγμένος, ὡς ἐὰν συνέβαινε τὸ πρᾶγμα ταύτην τὴν στιγμὴν ἐνώπιόν του. Καὶ προσπαθῶν ὅσον τὸ ἐπ᾽ αὐτῷ νὰ παραστήση τὴν μεγάλην τῆς συζύγου του θλίψιν:

Ἄχ! ποὺ νὰ μὴν ἔσωνα! ποὺ νὰ μὴν ἔδειχνα! - Εἶπεν ὁ παπποὺς μιξοκλαίων. - Ἡ ἄτυχη, ἡ κακόμοιρη, ἡ ἀρίζικη! ποὺ θὰ χάσω τὸ ταίρι μου! τὸν νοικοκύρη μου! τὸν ἀφέντη μου!

Καὶ ἐκπεπληγμένος ἐκ τῶν κοσμητικῶν τούτων τοῦ ἐπιθέτων ὁ παππούς: Αὐτό, ψυχή μου, εἶπε δὲν τὸ ἐπερίμενα. Ὅλος ὁ

κόσμος νὰ χαλοῦσε - τὸ εἶχα τσατισμένο. Μὰ σὰν εἶδα τὴν γιαγιά σου, τὴν γυναίκα μου, νὰ κλαίη, ἐκόπησαν τὰ ὕπατά μου! Πῶς νὰ τὴν ἀφήσω νὰ πάγω στὴν ἄκρηα τοῦ κόσμου;

- Εἶμαι ταμμένος στὸν Ἅγιον Τάφο, τῆς λέγω, ψυχή μου, πῶς νὰ κάμω τώρα; Σὰν δὲν πάγω θὰ κριματισθοῦμεν.

- Σὰν εἶσαι σὺ ταμμένος, νοικοκύρη μου, ἀνδρόγυνο δὲν εἴμασθε; ἕνα πρᾶγμα εἴμασθε. Εἴτε σὺ ἐπῆγες, εἴτ᾽ ἐγώ, τὸ ἴδιο πράμμα κάνει.

Τὰ δάκρυα στὰ μάτια της! εἶπεν ὁ παππούς, ἀλλάξας τὸν τόνον τῆς φωνῆς του, τί νὰ πῶ! - Τὴν ἀναιβάζω, ψυχή μου, στ᾽ ἄλογο, καὶ τὴν στέλνω στὸν Ἅγιον Τάφο μὲ τὸν ἀδερφό της.

Ἀπὸ τότε καὶ νὰ πάγῃ -εἶπεν ὁ παπποὺς κροτῶν τὰς παλάμας ὡς ἐὰν τὰς ἐξεσκόνιζεν- ἀπὸ τότε καὶ νὰ πάγῃ δὲν ἐδοκίμασα νὰ ταξειδεύσω.

- Καὶ τὸν κόσμο ποῦ ἐγύρισες, παππού, τὰ μεγάλα ταξείδια ποὺ ἔκαμες, θὰ τὰ ἔκαμες λοιπὸν πρὶν πάρης τὴν γιαγιά; ὁρίστε;

Ὁ παπποὺς ἀνέλαβε πάλιν τὸ ἐργόχειρόν του· θλιβερὸν μειδίαμα ἐκάθητο ἐπὶ τῶν χειλέων του.

- Πρὶν μὲ δώσουν στὴν γιαγιά σου τὴν Χατζίδενα, εἶπε ταπεινώσας τοὺς οφθαλμοὺς - Δὲν ἤμουν ἀγόρι!

- Ἀμ᾽ τί, παππού; κορίτσι ἤσουνα;

- Πὲς πὼς ἤμουνα κορίτσι, ψυχή μου, εἶπεν ὁ παπποὺς μὲ τὸ θλιβερόν του μειδίαμα, ἀφοῦ κ᾽ ἐγὼ τὸ θαρροῦσα πὼς ἤμουνα, κι᾽ ὁ κόσμος τὸ ἐπίστευεν.

Αἱ λέξεις μοὶ ἐνεποίησαν παράξενον ἐντύπωσιν. Ὁ παπποὺς ἐκράτει εἰς τὰς χεῖρας του γυναικεῖον ἐργόχειρον· καὶ -μ᾽ ὅλον

τὸ λεβέντικόν του ἀνάστημα- τὸ ἐπιμελῶς ἐξουρισμένον πρόσωπον, ὁ φιλαρέσκως ἐπὶ τῶν ὁρίων τοῦ ἄνω χείλους ψαλιδισμένος μύσταξ, ἡ ὅλη της μορφῆς του ἔκφρασις μοὶ ἐφάνη τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἐνέχουσα πολὺ τὸ θηλυπρεπὲς καὶ γυναικεῖον.

- Ναί, ναί, ψυχή μου, εἶπεν ὁ παπποὺς ἀναστενάξας καὶ γενόμενος αἴφνης σύννους. Ἐσεῖς ζῆτε σὲ χρυσοὺς καιροὺς τώρα, σὲ χρυσοὺς καιρούς! ταξιδεύετε σ᾽ ὅ,τι ὥρα θέλετε, σ᾽ ὅποια χώρα θέλετε. Καὶ τὸ κάτω κάτω, ψυχή μου, ξέρετε τί εἶστε. Ἐμεῖς ἐζούσαμεν σὲ βίσεκτους καιρούς, δυστυχισμένους χρόνους! Οἱ μάναις μας ἐγονάτιζαν μπρὸς σταὶς εἰκόναις, ψυχή μου, καὶ ἔκλαιαν στὴν Παναγία ἢ νὰ τοὺς δώση κορίτσι, ἢ νὰ σκοτώση τὸ παιδί, ποὺ εἴχανε στὰ σπλάγχνα τους, διὰ νὰ μὴ γεννηθῆ ἀγόρι.

- Γιατί παππού;

- Γιατί, κάθε λίγο καὶ πολύ, εἶπεν ὁ παπποὺς ὁλονὲν σκυθρωπότερος, ἔβγαινε, ψυχή μου, τὸ Γιανιτσαριὸ -κάτι μεγάλοι καὶ φοβεροὶ Τουρκαλάδες, μὲ τ᾽ ἀψηλὰ τὰ «καβούκια», μὲ τὰ κόκκινα καβάδια, κ᾽ ἐγύριζαν ἁρματομένοι στὰ χωριά, μὲ τὸν «ἰμάμην» ἐμπρὸς μὲ τὸν «τσελάτη» καταπόδι, κ᾽ ἐμάζωναν τὰ εὐμορφότερα χριστιανόπαιδα, ψυχή μου, καὶ τὰ τούρκευαν.

- Γιατί, παππού;

- Γιὰ νὰ τὰ κάμουν Γιανίτσαρους, εἶπεν ὁ γέρων ἀγανακτῶν. Γιὰ νὰ τὰ κάμουν σὰν τὸν ἑαυτό τους· νὰ ἔρχωνται πίσω στὴν χώρα, σὰν μεγαλώσουν καὶ ξεχάσουν ποὺ εἶναι Ρωμηόπουλα, νὰ σφάζουν τοὺς ἰδίους των γονεῖς, ποὺ τὰ γέννησαν, καὶ ν᾽ ἀτιμάζουν ταὶς ἰδίαις των ἀδελφαίς, ποὺ βύζαξαν ἀπὸ ἕνα

γάλα!

Ἀνάθεμα τὴν ὥρα,
τὴν πρώτην Ἀπριλιά,
ποῦ βγῆκε τὸ Ἰζάμι
καὶ μάζωξε παιδιά!

Ἐστέναξεν ἀπαγγείλας ὁ παπποὺς καὶ ἀπέμαξε τὰ δάκρυά

του. Γι᾽ αὐτό, ἐξηκολούθησεν ἔπειτα, ὅταν ἐγεννήθηκα ἐγώ, ψυχή μου, καὶ μ᾽ ἐβάφτισαν, μὲ ἔβγαλαν «Γεωργιά»· ποὺ θὰ πῆ, μοῦ ἔδωκαν θηλυκὸν ὄνομα, καθὼς ἔβγαζαν τότε Κωνσταντινιὰ καὶ Θανασία καὶ Δημήτρω -ὅλα ἀρσενικὰ παιδιά, ψυχή μου, μὲ θηλυκὸν ὄνομα- Καὶ μαζὶ μὲ τὸ ὄνομα, μ᾽ ἐφόρεσαν καὶ κοριτσίστικα ροῦχα.

Ὅσα χρονάκια πέρασαν, ψυχή μου, τόσαις φοραὶς ἀπὸ τὴν θύραν τοῦ σπιτιοῦ μας δὲν ἐβγήκα, σὰν καψοκόριτσο ποὺ

θάρρευα νὰ εἶμαι. Σὰν ἔγεινα καμμιὰ δεκαριὰ χρονῶ, μὲ πιάνει μίαν ἡμέρα - Θεὸς σχωρέσ᾽ τονα- ὁ κύρης μου, μὲ καθίζει στὸ σκαμνί, μὲ κόφτει ταὶς μεγάλαις μου πλεξούδαις, μοῦ βγάζει τὰ φουστανέλια καί:

- Διες ἐδῶ, μὲ λέγει, Γεωργιά, ἀπὸ σήμερα καὶ νὰ πάγη εἶσαι «Γεώργης», εἶσαι ἀγόρι· ἀπὸ αὔριο καὶ νὰ πάγη εἶσαι ἄνδρας, ὁ ἄνδρας τῆς Χρουσῆς, ποὺ παίζετε κάθε μέρα ταὶς κούκλαις καὶ τὰ πεντόβολα.

Αὐτὸ ἦταν ὅλο κι᾽ ὅλο, ποὺ μὲ εἶπε, καὶ μ᾽ ἐφόρεσε τ᾽ ἀγορίστικα ροῦχα.

Τὴν ἄλλη τὴν ἡμέρα, ψυχή μου, ἦλθαν τὰ βιολιὰ καὶ τὰ λαγοῦτα, καὶ μ᾽ ἐπῆραν στὴν ἐκκλησιά, καὶ μ᾽ ἐστεφάνωσαν μὲ τὴν γιαγιά σου.

- Πῶς, παππού;Ἔτσι μικρὸς ποὺ ἤσουνα;

- Ναί, ψυχή μου· εἶπεν ὁ παπποὺς συναπορῶν καὶ αὐτός. Ἀκόμα δὲν ἔμαθα πῶς νὰ δένω τὸ καινούριο μου καβάδι, καὶ μ᾽ ἔδωσαν καὶ γυναίκα γιὰ νὰ κυβερνήσω! Μὰ -εἶπεν εἶτα συνωφρυωμένος- ἔπρεπε νὰ γένη. Περισσότερον καιρὸ δὲν εἰμποροῦσαν νὰ μὲ κρύψουν· καὶ τὸ φερμάνι ἔλεγε, πὼς μόνον τοὺς ἀνύπανδρους νὰ παίρνουν οἱ Γιανίτσαροι. Μ᾽ ἐπάνδρεψαν λοιπὸν «ἐν πομπῇ καὶ παρατάξει», καὶ ἔτσι, ψυχή μου, ἀντὶ νὰ μὲ πάρη κανένας Γιανίτσαρος -μ᾽ ἐπῆρεν ἡ γιαγιά σου.

- Καὶ ποὺ θὰ πῆ λοιπόν, παππού, ἐσὺ δὲν ἔκαμες μήτ᾽ ἕνα ταξείδι στὴν ζωή σου! Μήτε, πρὶν πανδρευθῆς, δὲν ἐταξείδευσες;

Ὁ παπποὺς ἐπὶ τίνας στιγμὰς ἐφάνη ἀμηχανῶν, πῶς πρέπει ν᾽ ἀπαντήση. Ἔπειτα χαμηλώσας αἰδημόνως τὸ βλέμμα:

- Τί νὰ σὲ πῶ, ψυχή μου, εἶπε. Πρὶν πανδρευθῶ ἔκαμα ἕνα ταξείδι, μὰ -τί τὰ θέλεις- ἔμεινε κι᾽ αὐτὸ στὴν μέση. Ἔμειν᾽ ἀτελείωτο...

- Πῶς, παππού; Πότε;

Ὁ γέρων παρήτησε τὸ ἐργόχειρόν του χαμαί, καὶ τείνας τὸ βλέμμα πρὸς τὸν ὁρίζοντα, ἐφαίνετο ἐνασχολῶν σιγηλὰ τοὺς ὀφθαλμούς του μὲ τὴν θέαν τῆς πρὸ ἡμῶν ἐκτεινομένης χωριογραφίας.

Ὁ οὐρανὸς ἦτον ἀνέφελος· ὁ ἥλιος χαμηλὰ εἰς τὸν ὁρίζοντα· καὶ τὸ ὑψηλὸν τῆς θέσεως, ἐφ᾽ ἧς εὑρισκόμεθα, παρεῖχεν εἰς τὸν θεατὴν λίαν ἀχανὲς καὶ ὅμως λίαν εὐπερίληπτον πανόραμα.

Περὶ τὰ κράσπεδα τῆς ἀκροπόλεως, ἀμέσως ὑπὸ τὰ βλέμματά μας, ἔκειντο κατὰ συγκεχυμένας ὁμάδας αἱ οἰκίαι τῆς

πολίχνης, ἐν ταῖς αὐλαῖς τῶν ὁποίων ἔβλεπε τὶς ἄνδρας, γυναίκας, παιδία, ἐνασχολουμένους νὰ εἰσαγάγωσι τὰ φθινοπωρινὰ αὐτῶν προϊόντα εἰς τὰς ἀποθήκας. Ἀμέσως περὶ τὴν πόλιν ἐφαίνοντο οἱ λαχανόκηποι μὲ τὰ γηραλέα, τὰ φυλλορροοῦντα δένδρα περὶ τοὺς λελυμένους φραγμούς των· καὶ τοὺς τελευταίους τρυγητάς, φορτώνοντας τὰ ὄψιμα λαχανικὰ ἐπὶ τῶν ἁμαξῶν των· αὐτοῦ πλησίον ἐκάπνιζον καιόμενα τὰ ἄχρηστα ἀπομεινάρια τῶν ἐρήμων πλέον ἁλωνίων. Παρέκει ἤρχοντο ἐκτεινόμενοι ἡμικυκλικῶς εἰς μεγίστην ἀκτίνα οἱ καρποφορώτατοι τῆς χώρας ἀγροί, ἐν οἷς ὅμως δὲν ἐσείοντο πλέον βαρεῖς τῶν δημητριακῶν οἱ στάχυς, ὡς ἐπιφάνεια ξανθῆς κυμαινομένης θαλάσσης, ἀλλ᾽ ἔβοσκον ἐλευθέρως, δαπανῶντα καὶ τὴν τελευταίαν χλωρὰν βοτάνην τὰ βραδέως πρὸς τὴν πόλιν ἐπιστρέφοντα ποίμνια καὶ αἱ ἀγέλαι. Εἰς τὸ ἀπώτατον τοῦ ὁρίζοντος βάθος ἔκλειον, ὡς

ὑψηλὸν περιθώριον, τὴν ἀχανῆ ταύτην εἰκόνα οἱ ἀμπελῶνες τοῦ τόπου, ἔρημοι καὶ οὗτοι μετὰ τὸν τρυγητὸν κ᾽ ἐγκαταλελειμμένοι. Ἡ λαμπρὰ ποικιλία τῶν τελευταίων φθινοπωρινῶν χρωμάτων, οἱ κατὰ συχνὰ διαστήματα διαυλακοῦντες τὴν χώραν ποταμίσκοι, τὰ παρὰ τὰς ὄχθας αὐτῶν γραφικῶς ἐγειρόμενα συμπλέγματα δένδρων καὶ οἰκοδομῶν, οἱ κατὰ τόπους ὡς μέγιστα κωνοειδῆ χώματα ὑψούμενοι τῶν Ὀδρυσῶν τύμβοι ὄχι μόνον διέκοπτον τὴν συνήθη τῶν ἐπιπέδων χωριογραφιῶν μονοτονίαν, ἀλλὰ καὶ παρεῖχον εἰς τὴν ἀπέραντον ἐκείνην εἰκόνα ἔκτακτον, θαυμασίαν ἑνότητα καὶ ποικιλίαν.

Καὶ ὅμως πρὸ τοῦ τερπνοτάτου τούτου θεάματος -τὸ ἐνθυμοῦμαι ἀκόμη- μυστική τις ἀνησυχία, θλιβερόν τι προαίσθημα συνεῖχε τὴν καρδίαν μου. Ἐνόμιζες, ὅτι ἡ ζωή, ἡ ἄλλοτε τόσον σφριγωδῶς ἐπὶ τῆς χώρας ταύτης ἐπανθήσασα,

ὑπεχώρει τώρα βραδέως, ἀλλὰ σταθερῶς πρὸς τοὺς ἐνδοτάτους μυχοὺς τῆς φύσεως· ἡ δ᾽ ἐπὶ τῆς ὄψεως αὐτῆς ἐναπομένουσα λαμπρότης δὲν ἦτον εἰ μὴ τὸ τελευταῖον, τὸ ὕστατον μειδίαμα ἐπὶ τῶν χειλέων τοῦ θανατιῶντος.

Ὁ παππούς, ἀφ᾽ οὗ ἐφ᾽ ἱκανὴν ὥραν ἐνησχολήθη μὲ τὸ θέαμα τοῦτο σιωπηλὸς καὶ ἀφηρημένος, ἐστήριξε τὸ βλέμμα ἐπὶ ἑνὸς τῶν ἀπωτέρων κωνοειδῶν χωμάτων εἰς τὸ βάθος τοῦ ὁρίζοντος καὶ δείξας διὰ τοῦ δακτύλου:

- Τὴν βλέπεις, ψυχή μου, εἶπεν, ἐκείνην τὴν «τούμβα»;

- Ποιάν, παππού;

- Νὰ ἐκείνην τὴν ἀψηλότερη ἀπὸ ὅλαις ταὶς ἄλλαις, ποὺ φαίνεται, ἐκεῖ ποὺ τελειώνει τῆς γῆς τὸ πρόσωπο.

- Τὴν βλέπω· ἐγγίζει τὸν οὐρανὸ μὲ τὴν κορφή της, παππού.

- Ἄι χάκ! Εἶπεν ὁ παππούς, εὐχαριστημένος ἐκ τῆς ἀπαντήσεως. Ὁ οὐρανὸς ἀκουμβᾶ πάνου της. Δὲν ἀκουμβᾶ;

- Ναί, παππού! Ἡ γῆς τελειώνει αὐτοῦ πέρα καὶ ἀρχίζει ὁ οὐρανός.

- «Ἄι χακ»! ἀνεφώνησεν ὁ γέρων ἔτι μᾶλλον εὐχαριστημένος. Εἶτα προσηλώσας ἐπ᾽ ἐμοῦ ὑπερήφανον βλέμμα· - Ὡς ἐκεῖ πέρα, εἶπε, μ᾽ ἐβάσταξε νὰ ταξειδέψω!

Καὶ ἐπρόφερε τὰς λέξεις μὲ ὕφος τόσον ἐναβρυντικόν, ὥστε δὲν ἠννόησα εὐθὺς ἐὰν τοῦ παπποῦ τοῦ ἐβάσταξε νὰ ταξειδεύση μέχρι τοῦ οὐρανοῦ, ἢ μέχρι τῆς «τούμβας», ἐφ᾽ ἧς ἐφαίνετο ὁ οὐρανὸς στηριζόμενος.

Ὁ παπποὺς ἐξηκολούθησεν.

- Ἡ «τούμβα» φαίνεται ἀπὸ τὸ παράθυρό μας· ἀπὸ μικρὸ

παιδὶ τὴν ἔβλεπα καὶ τὸ εἶχα ἕνα «μεράκι» -μιὰ μεγάλη ἐπιθυμία- νὰ ἤτανε βολετὸ νὰ πήγαινα ἐκεῖ κάτω, ν᾽ ἀναίβω στὴν κορφὴ τῆς «τούμβας», νὰ μβῶ εἰς τὰ οὐράνια. Μὰ ἔλα ποῦ ἤμουνα κορίτσι! Πῶς νὰ βγῶ μέσα στοὺς δρόμους;

Σὰν μ᾽ ἔκοψεν ὁ κύρης μου τὰ μαλλιὰ καὶ μ᾽ ἔβαλε καβάδι, καὶ μ᾽ ἔκαμεν, ἔτσι διὰ μιᾶς ἀγόρι -ἐκεῖνοι ἐψαλίδιζαν χαρτιὰ καὶ ἔπλεκαν τοῦ γάμου τὰ στεφάνια, ἐγώ, μιὰ κλωθογυρνῶ τὴν ἄκρην ἄκρη, καὶ βγαίνω στὴν αὐλή. Τὸ ταξείδι εἶχα στὸν νοῦ μου, καὶ μόνο τὸ ταξείδι.

Μετὰ τίνα σιωπήν, καθ᾽ ἣν ὁ παπποὺς ἐφαίνετο συγκεντρῶν τὰς ἀναμνήσεις του:

-Ἔξω ἀπὸ τ᾽ ὀρνιθαριό, εἶπεν, ἦτον ἕνα ξύλο στημένο, μὲ κάτι ξυλάκια σταυρωτὰ πάνω σ᾽ αὐτὸ καρφωμένα, γιὰ νὰ πατοῦν οἱ ὄρνιθες ν᾽ ἀναιβαίνουν σταὶς φωλιαίς των. Τὸ εἶχα ἀπὸ

μιᾶς ἀρχῆς στὸ μάτι. Θὰ τ᾽ ἀκουμβήσω στὸ γυαλὶ τοῦ οὐρανοῦ, ἔλεγα μὲ τὸν νοῦ μου, σὰν σκάλα, θ᾽ ἀναίβω, θὰ τρυπήσω μία τρύπα -θάμβῶ μέσα. Ἔτσι, ψυχή μου, σοῦ παίρνω τὸ ξύλο στὸν ὦμο, καί, σὰν μὲ διοῦν, ἂς μὲ γράψουν!

- Βγαίνω ἀπὸ τὴν αὐλή, στρίβω δεξιὰ καὶ -δρόμο! Ὁ κόσμος ποὺ μ᾽ ἔβλεπε, ποὺ νὰ μὲ γνωρίση πῶς ἤμουν ἡ Γεωργιὰ ἡ θυγατέρα τοῦ Σύρμα! Ἦταν σὰν νὰ ἦρθα πρώτη φορὰ στὸν κόσμο.

Ὡς καὶ ἡ Χρουσή, ἡ γιαγιά σου, ποὺ μὲ εἶδεν ἔτσι μὲ τὸ καβάδι, μ᾽ ἔβαλε μπροστὰ μὲ ταὶς πέτραις. Ὄχι τάχα πῶς μ᾽ ἐγνώρισεν· μὰ ἔτσι τὰ κατάτρεχεν ἀπὸ μιᾶς ἀρχῆς τ᾽ ἀγόρια. Ἐγὼ - δρόμο. Ἀπὸ τέτοιο ταξείδι, ποιὸς μπορεῖ νὰ μ᾽ ἐμποδίση; Βγαίνω στοὺς κήπους· μβαίνω στὰ χωράφια· περνῶ τὸν ποταμό· τὰ μάτια καρφωμένα στὴν «τούμβα», καὶ -

δρόμο. Πάγω ἕνα μίλι, πάγω δυό. Μὰ -τί θαρρεῖς, ψυχή μου; Ἡ «τούμβα», ὅσο προχωρῶ, τραβιέται μακρότερα! Ὁ οὐρανός, ὅσο κοντεύω, σηκώνετ᾽ ἀψηλότερα! Ἄ! αὐτό, ψυχή μου, μ᾽ ἔκοψε τὰ γόνατα! Κουρασμένος ἤμουν ἀπὸ πολὺ προτήτερα, μὰ δὲν μ᾽ ἀποφάνηκε, παρὰ σὰν εἶδα πὼς ἡ ἄκρα τοῦ οὐρανοῦ ἐπήγαινεν ὅλον ἐν μακρύτερ᾽ ἀπὸ τὴν «τούμβαν», ποὺ ἐλογάριαζα νὰ τὸν εὕρω. Τότε μοῦ ἐκόπηκε τὸ «χαβέσι», καὶ ἔννοιωσα, πὼς εἶμαι κουρασμένος, πὼς πεινῶ, πὼς τὸ ξύλο ποὺ σηκόνω βαραίνει σὰν μολύβι, πὼς ἄρχησε νὰ βραδυάζη καὶ -τί τὰ θέλεις, ψυχή μου; -τότες ἐγύρισα πίσω κι᾽ ἀφῆκα τὸ ταξείδι ἀτελείωτο!

Γιατί, διές, ἐπρόσθεσεν εἴτ᾽ ἀμέσως ὁ γέρων, ἐσυλλογίσθηκα κοντὰ εἰς τ᾽ ἄλλα καὶ τὸν κύρη μου. Αὐτὸς -Θεὸς σχωρέσ᾽ τονε- δὲν ἔμοιαζε τὴν γιαγιά σου, τὴν Χατζίδενα.

- Πῶς, παππού;

- Χμ! εἶπεν ἐκεῖνος, ἐκφραστικῶς μειδιάσας. Ἡ γιαγιά σου, ψυχή μου, μπουμπουνίζει, μὰ δὲν βρέχει. Ὁ κύρης μου ἔβρεχε, μὰ δὲν ἐμπουμπούνιζε! Γι᾽ αὐτό, ψυχή μου, ἐγύρισα πίσω. - Ἦταν «τὸ μόνο ταξείδι τῆς ζωῆς μού», ἐπρόσθεσεν εἶτα σύννους ὁ γέρων, μὰ - ἔμειν᾽ ἀτελείωτο.

- Καὶ τὰ πράγματα, ποὺ εἶδες παππού, καὶ ξεύρεις; - ἠρώτησα ἐγὼ τότε ἐν μεγίστῃ ἀπορίᾳ. - Στὴν χώρα ποὺ ψήν᾽ ὁ ἥλιος τὸ ψωμὶ ἐκεῖ κοντὰ ποῦ ζοῦν οἱ Σκυλοκέφαλοι, πότε ἐπῆγες, παππού;

- Ὤ! εἶπεν ἐκεῖνος τότε. Αὐτοῦ, ψυχή μου, δὲν ἐπῆγα· μὲ τ᾽ ἀφηγήθηκε ἡ γιαγιά μου, ὅταν μ᾽ ἐμάθαινε νὰ πλέκω.

- Καὶ στῆς θάλασσας τὸν ἀφαλό, παππού, ποὺ βγαίνει ἡ Φώκια καὶ πιάνει τὰ καράβια, καὶ τὰ ρωτᾶ γιὰ τὸν Ἀλέξανδρο

τὸν βασιλέα; Κ᾽ ἐκεῖ δὲν ἐπῆγες;

-Ὄχι, ψυχή μου! Κι αὐτὸ μὲ τ᾽ ἀφηγήθηκ᾽ ἡ γιαγιά μου.

- Καὶ στὸ σπήλαιο, παππού, ποὺ εἶν᾽ ἡ Μάγισσα, ποὺ μαρμαρώνει τοὺς ἀνθρώπους, κ᾽ ἐκεῖ δὲν ἐπῆγες;

- Ὄχι, ψυχή μου! Ἡ γιαγιά μου, μὲ τ᾽ ἀφηγήθηκε, ἡ γιαγιά μου.

Ἀπερίγραπτος εἶναι ἡ αὔξουσα ἔντασις τῆς ἀπογοητεύσεώς μου ἀνὰ πᾶσαν αὐτοῦ ἀπόκρισιν. Ὅλη λοιπὸν ἡ μεγάλη ἐκείνη ἰδέα μου περὶ τῶν ταξειδίων τοῦ παπποῦ, ὅλη μου ἡ πρὸς αὐτὸν ὑπόληψις κ᾽ ἐμπιστοσύνη διὰ τὴν κοσμογνωσίαν καὶ πολυπειρίαν τοῦ περιωρίζετο ἔξαφνα εἰς τὰς διηγήσεις, δηλαδὴ τὰ παραμύθια, τὰ ὁποῖα ἤκουσεν ἀπὸ τὴν μάμμην του, καθ᾽ ὃν χρόνον εἶχε τὴν ἀφέλειαν νὰ πιστεύη ὁ πτωχὸς καὶ τὸ ὅτι ἦτο θηλυκοῦ καὶ οὐχὶ ἀρσενικοῦ γένους! Ἀπελπισία

καὶ ἀγανάκτησις κατεῖχε τὴν καρδίαν μου.

- Καὶ ταὶς βασιλοπούλαις, παππού, καὶ αὐταὶς λοιπὸν δὲν ταὶς εἶδες μὲ τὰ μάτια σου; καὶ δὲν ἔφαγες καὶ δὲν ἐκουβέντιασες μαζί των;

- Ποιαὶς βασιλοπούλαις, ψυχή μου;

- Νά! αὐταὶς ποὺ ἐρωτεύονται μὲ τὰ ραφτόπουλα, καὶ ἀρρωστοῦν ἀπὸ τὴν ἀγάπη, καὶ στέλνουν τὸν πατέρα τους, τὸν βασιλέα μὲ τὴν κορῶνα, νὰ πάγῃ νὰ παρακαλέσῃ τὸν γαμβρό; Δὲν θυμᾶσαι, ποῦ μὲ τῶλεγες; Δὲν θυμᾶσαι τὴν Χρυσόμαλλη Νεράιδα καὶ τὰ λευκονδυμένα νεραϊδόπουλα, ποὺ τραγουδοῦν, παππού, καὶ γελοῦν καὶ χορατεύουν, καὶ ράφτουν τὰ νυφιάτικα, χωρὶς ραφὴ καὶ ράμμα;

- Ἄχ! ψυχή μου! Εἶπεν ὁ γέρων τότε λυπημένος. Αὐτὸ τὸ ἄκουσα ἀπὸ τὴν γιαγιά μου, ὅταν μ᾽ ἐμάθαινε νὰ κεντῶ καὶ νὰ

ράφτω! Μὰ θαρρῶ, ψυχή μου, πῶς μήτ᾽ ἐκείνη δὲν τὸ εἶδε μὲ τὰ μάτια της!

Τοῦτο διέλυσε καὶ τὴν ἐλαχίστην μου πλάνην!... Εἰς τὸ χαρέμιον τῆς Βαλιδέ-Σουλτάνας, ὄπισθεν τοῦ στρογγύλου ἐρμαρίου ἐν τῷ τοίχῳ, δὲν μ᾽ ἐπερίμενε λοιπὸν ἡ βασιλοπούλα! Καὶ δὲν ἦτον αὐτὴ ποὺ μ᾽ ἔδιδε τὰ μοσχομυρισμένα ἐκεῖνα γλυκίσματα, ἀλλὰ τὶς οἶδε τί πιναρός, ρικνοπρόσωπος, πλατύστομος γερο-Ἀράπης! Εἶχον δίκαιον οἱ συμμαθηταί μου!

Ἀλλὰ λοιπὸν αἱ κακουχίαι καὶ τὰ βάσανα, ὅσα ὑπέστην, καὶ ὅσα ἔμελλον νὰ ὑποστῶ, μὲ τὴν γλυκείαν ἐλπίδα, νὰ ἐπιστρέψω ποτὲ εἰς τὸ χωρίον μὲ μίαν βασιλοπούλαν εἰς τὸ πλευρόν μου, ἐπήγαινεν εἰς τὰ χαμένα; ἐπῆγαν διὰ τίποτε; Καλά, παππού! Ἂν μὲ διῆς καὶ σὺ πότε νὰ ξαναπιάσω βελόνι,

πὲς πὼς εἶμαι θηλυκὸς καὶ δὲν τὸ ξεύρω!

Καὶ τὸν ἐνδιάθετον τοῦτον λόγον ἡτοιμαζόμην νὰ προφέρω, ἐλέγχων συγχρόνως τὸν παππούν, διότι ἔγεινεν αἰτία νὰ ὑπάγω εἰς τὴν Πόλιν νὰ κακουχηθῶ ἐπὶ ματαίω. Ἀλλ᾽ ὅτε, ὑψώσας τοὺς ὀφθαλμούς, εἶδον τὸν παπποὺν μὲ τὸ ὀνειροπολοῦν αὐτοῦ βλέμμα διαρκῶς προσηλωμένον μακρὰν ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ κωνοειδοῦς ἐκείνου χώματος, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἤλπισε πότε νὰ εἰσέλθη εἰς τὰ οὐράνια, δὲν ἠξεύρω ποία μυστηριώδης δύναμις ἐδέσμευσε τὴν φωνὴν ἐπὶ τῆς γλώσσης μου.

Ὁ ἥλιος εἶχε κατέλθει πολὺ χαμηλότερα πρὸς τὴν δύσιν. Πᾶσα ὕπαρξις, πᾶσα ἐκδήλωσις ζωῆς ἀπεσύρετο σιγαλὰ καὶ βραδέως πρὸς τὰ ἐνδοτέρω τῆς πόλεως.

Ἡ ἔκφρασις τῆς χωριογραφίας μοὶ ἐφάνη τώρα

μελαγχολικωτέρα, θλιβερωτέρα. Ἡ καρδία μου ἐταράχθη ἐκ νέου. Μεταξὺ τῆς φυσιογνωμίας τῆς σκηνῆς καὶ τῆς ἐκφράσεως τοῦ ὠχροῦ καὶ μαραμένου τοῦ παπποῦ προσώπου, ὅπως ἐφωτίζετο ὑπὸ τῶν τελευταίων τοῦ ἡλίου ἀκτίνων, ὑπῆρχε τόση ὁμοιότης, τόση στενὴ συγγένεια!...

Ὁ καϋμένος ὁ παππούς! ἐσκέφθην πρὸς ἐμαυτόν, ἐπάλευσε κ᾽ ἐνίκησε τὸν ἄγγελον χωρὶς τῆς βοηθείας μου, ἀλλὰ ἐξαντλήθη καὶ ἀδυνάτησε τόσο πολύ, πού, ἂν ξανακυλήση ἔτσι καθὼς εἶναι κανεὶς δὲν τὸν γλυτώνει.

- Ἄρχισε νὰ κάμνη κρύο, ψυχή μου - Εἶπεν ὁ γέρων ἔξαφνα - Ἔλα νὰ πᾶμε.

Τῷ ἔτεινᾳ σιωπηλῶς τὴν χεῖρα καὶ ὑποστηρίζων αὐτὸν ὅσον ἠδυνάμην, τὸν συνώδευσα εἰς τὴν οἰκίαν του.

Τὴν νύκτα ἐκείνην ἔκαμε τῷ ὄντι πολὺ ψύχος. Τὴ δὲ πρωίᾳ

τῆς ἐπιούσης παχεία πάχνη ἔκειτο λευκάζουσα ἐπὶ τῶν μεμαραμένων φύλλων τῶν καλυπτόντων τὸ ἔδαφος τοῦ κήπου μας. Μόλις ἀφυπνίσθην καὶ ἔδραμον εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἀγαπητοῦ μου παπποῦ. Ἀλλ᾽ ὁποία διαφορὰ ἀπὸ τῆς χθὲς μέχρι σήμερον! Πλῆθος συγγενῶν καὶ οἰκείων συνωστίζοντο σοβαροὶ καὶ ἄφωνοι εἰς τὴν αὐλήν, εἰς τὸ κατώγειον εἰς τὴν «σάλαν» τῆς γιαγιᾶς, ἐν τῷ μέσῳ τῆς ὁποίας ἔκειτο μακρὺς μακρὺς ὁ παππούς - Ἐφαίνετο πῶς δὲν ἐξύπνησεν ἀκόμη.

Βαθεία εἰρήνη ἐβασίλευεν ἐπὶ τῆς μορφῆς του. Μία ὑπερκόσμιος αἴγλη, ἐν εἴδει μειδιάματος βαθμηδὸν ἀποσβεννυμένου ἔπαιζε μὲ τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ προσώπου του.

Ἡ γιαγιὰ μὲ τὰς χεῖρας θηλυκωμένας περὶ τὰ γόνατά της, μὲ τὸ ἀπελπισμένον τῆς βλέμμα ἀπλανές, ἐπὶ τῆς ὄψεως τοῦ

παπποῦ, ἐκάθητο ὠχρά, βωβή, ἀκίνητος ὡς ἀπολιθωμένη παρὰ τὸ πλευρόν του. Ἡ ταλαίπωρος! Τί δὲν θὰ ἔδιδεν ὅπως τὸν ἐμποδίση ἀπὸ τοῦτο τὸ ταξείδιον! Διότι τὸ μειδίαμα τοῦ παπποῦ ἦτον ἡ λάμψις, ἣν ἔσυρεν ὀπίσω της ἡ πρὸς οὐρανὸν ἀποδημοῦσα ψυχή του.

Διότι ὁ καϋμένος ὁ παπποὺς συνεπλήρωνε ἀληθῶς τώρα «τὸ μόνον τῆς ζωῆς του ταξείδιον»!